

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

VIII. BIND. 1880—81.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET.

Bidrag til en Beskrivelse over Farup Sogn.

Ved M. K. Sørensen.

Farup Sogn.

Omtrent en halv Mil nordvest for Ribe ligger Farup Kirke midt i Sognet af samme Navn. Sognet danner en stor Flade, som fra Vesterhavet følger den nordre Side af Ribe Kjøbstads Markjorder, til denne støder sammen med Kalslund og Hjortlund Sognes Marker mod Øst. Mod Nord er Sognet begrændset af Jedsted Bymark i Strækningen fra Havet til Hjortlund Sogns Skjæl. Der findes i hele Sognet ingen betydelige Højder; Agermarkerne ere af sandmuldet og skarpsandet Beskaffenhed og tilhøre en forhistorisk Klitdannelse, da der saa godt som ingen Sten findes. Omkring Byerne og mellem Markerne findes en Del lave Fønner α : indgrøftede Jorder, som paa sine Steder bestaar af en rødlig, fedtet, meget frugtbar Jord af leragtigt Udseende, men ogsaa paa sine Steder af mindre god Beskaffenhed med Underlag af Myremalm og Ahl. Markjorderne skraane ganske umærkelig ned mod de frugtbare Enge, som bestaar af den fine, fede Klæg, en Art Blaaler, rig paa Glimmer og Kalk, som Tid efter anden er opskyllet af Havet, og som i fugtig Tilstand danner en sæbelignende, klæbrig Masse, men i tør Tilstand bliver saa haard, at man har megen Møje med at slaa den i Stykker. Den er i fugtige Aar meget frugtbar; men i tørre Aar slaar den Revner ligesom Lerjorden, men meget dybere, og Planter trives da daarlig paa den. Den

indeholder næsten ingen Sand, men er saa findelt, at den under et meget stærkt Forstørrelsesglas ser ud som et Pulver uden Form.

Alle disse Marskenge ere ganske jævne, nu indgrøftede, men forhen liggende under Et i Fællesskab. Havkanten dannes af »Overet«, som ogsaa kaldes »Søjklinten«, hvilket er noget højere end de indenfor liggende Enge og falder af mod Havet, hvor det fortsættes umærkelig ud i de lavvandede Vader, som gaar ud mod Dybet mellem Sønderho paa Fanø.

Det er en bekjendt Sag, at Vandet i det aabne Verdenshav til bestemte Tider stiger og falder, saa at man omtr. hver 12 Timer har Høj- eller Lavvande, hvilket man kalder Tidevandet eller Flod og Ebbe. At det er Maanen, der ved sin Tiltrækning formaar at tilvejebringe denne Forandring i Vandstanden, véd enhver. Denne Afveksling er imidlertid ikke lige stor paa det samme Sted til enhver Tid. Ved Ny- og Fuldmaane, hvor Maanen og Solen ifølge deres Stilling samvirke, er Forskjellen størst, og man har da, hvad man kalder »Springflod«. Ved Kvartérskifterne er Forskjellen derimod mindst, og man har da »Nipflod«. Træffer det sig, at man har Paalandsvind, naar Vandet begynder at stige, bliver det drevet ind mod Kysten i meget større Mængde, end om man havde Fralandsvind, i hvilket Tilfælde Vaderne i flere Dage kan ligge ganske tørre med deres Smaasten, Skæl, Vrag og enkelte Havdyr. Fra Blaavandshuk og syd-paa er dette meget ofte Tiltældet, naar der blæser en stærk Østenvind. Forskjellen paa den daglige Vandstand er beregnet paa flere Steder efter et Middeltal. Ved Hirshals f. Ex. er den beregnet til 2 Fod, ved Blaavandshuk 5 Fod, ved Husum 10 Fod o. s. v.; men ved indtræffende Stormvejr kan Havet stige sine 14, 16, 20, 25, ja man paastaar endog 40 Fod over daglig Vandstand, og det er da en Selvfølge, at alle lavtliggende Egne oversvømmes. Skibe kastes da op paa Land, Huse rives om og skylles bort, Mennesker og Dyr omkomme, Kornmarker ødelægges og dækkes med Sand, medens Madjorden bortskylles o. s. v. Historien har opbevaret Mindet om en lang Række skadelige Stormfloder, og gamle Sagn fortælle ogsaa derom.

I Farup Sogn véd man ogsaa at fortælle om sligt. Det bekjendte Sagn om, hvorledes den spanske Dronning, for at

faa Hævn over den danske Konge, lod England grave fra Frankrig og lod den spanske Sø oversvømme Danmark, hvorved hele Landet gik under, lever ogsaa i Farup Sogn. Dunklere er det Sagn om, hvorledes Norges Sydspidse skal have naaet ned til Horns Rev; men enkelte gamle Folk fable dog derom. Det første Sagn om den »spanske Dronning« er saa levende, at man slet ikke kan faa gamle Folk til at tro, at dette ikke har sig saaledes. De fortælle ogsaa, at man i gamle Dage kunde gaa over til Sønderho, kun var der en Bæk med en Planke over, og at alt dette forandredes, da »den spanske Sø kom«.

Hvor meget sandt der forøvrigt er i Sagnene, er ikke saa let at afgjøre; men vi har aldeles paalidelige historiske Vidnesbyrd om, at Havet Tid efter anden har bortskyllet store Landstrækninger her paa Vestkysten, saa der dog maaske kan være noget om, at Sønderho har været landfast med Farup Sogn. At Manø har strakt sig længere ned mod Sønderho, véd vi. Sagnet fortæller ogsaa, at der nordenfor Manø har været en stor Skov paa det Sted, som nu kaldes »Skøgum«, hvilket Navn maaske spiller paa Skoven. Man formulerer endog Sagnet saa bestemt, at man vil, at Tømmeret, som var i Vestervedsted Kirke, før den brændte, var skovet i »Skøgum«.

Saa meget er imidlertid vist, at Underlaget under Marskengene i Farup Sogn og helt ud i Havet under Vaderne bestaar af Mosejord, hvori findes Trærødder af Fyr og Vintereg, ligesom der ogsaa er opgravet hele Hasselnødder, navnlig i Engene søndenfor Hillerup By, hvor Klæglaget ovenpaa Mosejorden kun har omtr. 1 Fods Tykkelse. Ogsaa omkring i de andre lave Strækninger i Sagnet findes Spor af Skov. Sagnet gaar jo ogsaa, at der har været saa tæt Skov en Gang, at en Fugl kunde hoppe fra Ribe til Varde fra Gren til Gren uden at behøve at bruge Vingerne. Dog den Tid ligger længe forud for den Tid, da Ribe og Varde bleve til, og dog er der maaske noget sandt i Sagnet. Hvor naar det er sket, at alle Skovene ere forsvundne, er umuligt at sige; men i en mørk Fortid skete den store Omvæltning, som man er bleven enig om at kalde »Nordsøsænkningen«, og da er maaske alt dette sket, som Sagnene fortælle om.

At Marskengene stadig højne sig, er ogsaa indlysende,

da Havet, hver Gang det overskyller dem, hvilket omtr. sker hvert Aar, efterlader sig et lille Lag Klæg. At de en Gang have været Morads eller liggende under Vand, synes ogsaa at være utvivlsomt, og dersom vi kan stole paa Adam af Bremens Beretning fra omtr. 1080, hvor han siger, at Ribe er omflydt af et Vand, som gaar ind fra Oceanet, og ad hvilket man sejler til Frisland, Tyskland og Bretland, saa er det jo endog aldeles sikkert.

Historien har opbevaret Mindet om en hel Mængde skadelige Vandfloder. Her skal nævnes nogle af de vigtigste 1362 omkom her paa Vestkysten mange Mennesker; man kalder denne Flod den store Folkedrukning (»de grote Mandranck«). 1513 var Kong Hans med sit Følge i flere Dage indflydt i Ribe. 1615 druknede der paa Vestkysten mindst 600 Mennesker. 1624 og 1625 havde vi i 4 Maaneder 4 høje Floder. 1631 d. 6 Juni, 1634 d. 11—12 Oktober og 27 Juni 1642 ødelagdes Sæden paa Markerne i Farup og flere Sogne saa aldeles, at Beboerne indgav Bønskrifter til Kongen om Lettelse i Skatterne, hvilket de ogsaa fik. Ved Floden 1634, som var den største, der vides om, druknede der paa Vestkysten over 12,000 Mennesker. I Farup Sogn druknede alle Beboerne paa 30 nær. Det fortælles endnu, at paa Tanderup var kun et eneste Menneske i Live, »gamle Palle«, som boede paa den Gaard, som kaldtes »Lille Tanderup«, og som havde frelst sig paa en Hanebjælke i Laden. Da han kom ned og hørte, at han var det eneste levende Menneske paa Tanderup, skal han have sagt: »Aa! gid det aller vaer go!« (gid det aldrig gaa værre). Og dette er endnu en staaende Talemaade i Farup: »»Gid et aller vaer go«, sa' gamle Palle«. Ejerne af denne Gaard have bestandig siden faaet »Pallesen« til Stammenavn af Folk, uanset hvad Navn de ellers med Rette havde. 1717 Julenat tilsatte atter flere Tusinde Livet, og der vidnes, at ingen Flod havde været saa haard siden 1634. 1720, 1751, 1756 og 1757 meldes atter om store Floder. I Kirkebogen i Farup staar anmærket, at »Søndag d. 11 Novbr. 1764 var det en saadan Storm, at man ikke kunde komme i Kirke fra Blæsbjerg; da der nemlig den Dag var Barnedaab i Mejlby, og Niels Munks Hustru fra Blæsbjerg skulde føre Barnet, maatte det paa Grund af Vandfloden opsættes til Onsdagen efter. Et Sagn melder, at en Brudeskare blev

overrasket af Floden paa Vejen fra Mejlby til Kirken, og at baade Brudgom og Brud druknede i hinandens Arme ved »Stormhusene«, et Par Smaahuse omtr. midtvejs mellem Mejlby og Kirken; men det meldes ikke, i hvilken Flod det skete. 1792, 1794, 1825, 1839, 1852, 1860 ^{23/8}, 1873 ^{16/12} og 1874 ^{4/1} ere alle i frisk Minde tilligemed mange flere. 1825 var Vandet inde i Kirken.

Af Fortidens Skove er der nu intet tilbage. Det er først ved Hedegaard i Hjortlund Sogn, at man træffer paa lidt forkrøblet Egekrat. Naar undtages de faa og smaa ny Plantninger ved Dortheashvile og Præstegaarden samt enkelte andre Steder, er der knap det, der ligner et Træ i Sognet.

Mose og Hede findes næsten ikke; vel have enkelte prøvet at nytte Tørvejorden under Klæget; men den er paa Grund af den store Mængde Svovl, den indeholder, næsten ubrugelig. Brændsel hentes fra Hunderup, Kalslund og Ribe Moser.

Underlaget under Agerjorden er brunt Sand, rødt Sand, paa enkelte Steder Strandsand og Ahl. Der vides ikke noget Sted, hvor der skulde findes Mærgel, ligesom man heller ikke træffer Lerunderlag. Man bruger Klæg til Mursten, til at forbedre Vejene med o. s. v. Godt Sand til at blande i Murkalk findes næsten ikke, da det overalt er jærnholdigt og derfor fordærver Kalken med Rust.

Hornkvæget i Farup Sogn hører til Egnens bedste. Særlig Fortjeneste af Rasens Forbedring har afdøde Proprietær Terman Tranberg til Dortheashvile, som ofrede meget paa Tilvebringelsen af udmærkede Tillægsdyr, især fortrinlige Tyre.

Om Sognets Fortidshistorie haves omtrent ingen Efterretninger. Om Sognet har været beboet i den forhistoriske Tid, vides ikke. Jeg har kun fundet en eneste lille smal Stenøkse i de side Kjærstrækninger østenfor Hillerup By-mark, »Veggekjær« kaldet. Ved Kulegravning i en Have i Hillerup By fandtes en Bronsekappe af en Dolk eller Kniv samt en lille Dup til et Knivskaft- eller Skede. I hele Sognet findes kun to Kæmpehøje ved »Nygaard« østenfor Kjærbøl. I den nordligste — den er nu omtrent forsvunden — fandtes 1861 to Spiralringe af Guld, som indsendtes til Museet og, saavidt vides, havde en Metalværdi af 29 Rd. De findes i Museet under Nr. 9497 og 9571. Ved Bortkjørselen af den søndre Høj er der fundet Spor af en Mængde

Lerkrukker med brændte Menneskeben. Saaledes ere nu de eneste 2 Gravhøje fra Hedenold omtrent forsvundne, og der er ikke Spor af, at der har været andre. Det er derfor højst rimeligt, at Markerne sent ere dannede ved Opskylning af Havet og først i en sildig Periode blevne indtagne til Dyrkning og Bebyggelse. Der er heller ingen af Bynavnene, der tyde paa nogen høj Alder. I Sognet findes kun to smaa Indsøer »Ørnsø« og »Tanderupsø«, den første i Sognets østre Ende, den anden i Tanderup Enge. Den sidste er omtrent helt overgroet med Rør. Om den første gaar det Sagn, at der har staaet en Gaard, som paa Grund af Beboernes Ugudelighed sank ligesom Sodoma.

Sognet hørte forhen i verdslig Henseende under tre Jurisdiktioner, idet nogle stod under Riberhus Birk, nogle under Haderslevhus og nogle vare Lindevitter eller Rantsautjenere. Da Kongen 1794 kjøbte det adelige Gods Lindevit i Flensborg Amt, blev det tilhørende adspredte Gods, som ogsaa kaldtes »Rantsau Gods« og havde sin Oprindelse fra Grevskabet Pinneberg, hvoraf noget laa i Hvidding og Kalslund Herreder, vel indlemmet i de Amter, hvori det laa, og derved kom det, som laa indenfor Grænserne, under Haderslev Amt. Men da f. Ex. Lindevitterne eller Rantsautjenere havde nogle særegne Rettigheder, blev dog nogen Forskjellighed ved at holde sig lige til 1867, da de alle fik lige Rettigheder og kom til at skatte efter Hartkorn. Før havde man Skatteberegning efter Hartkorn, »gammel Maanedsskat«, »Plovtakst« og »Personelskat«. Saaledes havde f. Ex. Hillerup Skoledistrikt før 1867 kun 71 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. Hartk., medens Resten var »gl. Maandsk.«, »Plovtakst« o. s. v. Nu har Distriktet 102 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Hartkorn.

I N. Jonges Beskrivelse over Danmark fra 1777 Side 843 siges: »Man regner ellers, at af Beboerne (i Farup Sogn) ere 55 Rantsautjenere, 276 Riberhustjenere og 75 Haderslevtjenere«; men hvorledes han kommer til disse Tal, er ikke let at forstaa, med mindre det maa være meget gamle Tal, han har faaet fat i. Den 16 August 1769 var Folketallet i Farup Sogn nemlig 547, og det er ikke rimeligt, at Tallet til 1777 kan være gaaet ned til 406, selv om man antager, at den Del af Hillerup By, som i kirkelig Henseende hører under Vilslev Sogn, men som i kommunal Henseende hører

og altid har hørt helt under Farup Sogn, er talt med i den første Angivelse, men udeladt i den sidste. Den 1 Febr. 1801 var Folketallet i Farup Sogn 668, 1835 731, 1840 742, 1845 747, 1855 var der 925; men her maa aabenbart hele Hillerup By være med; thi ved sidste Folketælling var der kun 354 af Mandkjøn og 381 af Kvindekjøn, altsaa 735, fordelt i 142 Familier, som beboede 126 Gaarde og Huse.

I Traps Beskrivelse af 1877 Side 524 staar, at Arealet er 5687 Tdr. Land, og at Hartkornet er 351 Td. Ager og Eng. Dette er urigtigt. I samme Forfatters første Udgave staar der, at Arealet er 4465 Tdr. L. Ved sidste Kreaturtælling opgav de enkelte Ejere hele Arealet til 4073 Tdr. Land. Dog, dette er ikke at stole paa, men de ovenfor anførte saa meget afvigende Tal ere det heller ikke. Hele Farup »Kommune« har 487 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2½ Alb. Hartkorn, hvorfra der, naar der regnes i kirkelig Henseende, af Hillerup By gaar omtr. 53 Tdr. til Vilslev Sogn. Hartkorn af fri Hovedgaardstakst i Sognet udgjør omtr. 30 Tdr. Side 525 staar der, at der af Legater haves 540 Rd., medens de i første Udgave angives til 690 Rd. Det er heller ikke rigtigt, naar der staar, at »Hillerup By hører i gejstlig Henseende under Vilslev Sogn«. Som før bemærket hører Hillerup By i »kommunal Henseende« helt under Farup Sogn, ligesom ogsaa Skolen før hørte helt under Tørningelehn og nu naturligvis i alt under Farup Kommune, medens omtr. Halvdelen i »kirkelig Henseende« hører under Vilslev Sogn.

I Indberetningen til O. Vørm 1638 beskriver Præsten Sognet saaledes :

»Farrup Sogn ligger en halff Miil norden Ribe mellem »Riber Aa oc Wilsleff Aa, er slet Land uden Bjerge oc Dale, »alsee Jord, oc strecker sig til Westerhaffuet, oc der offuen »for er en plan Merskland eller Merskhøø, oc haffuer Riber-»hus, Canicher, Borgere, Bønder oc huer deris Part derudi, »oc bliffuer baade Eng oc Korn, Folck oc Fæ, Hus oc Gods »offte beskadiget oc henfløt aff Floden, som skeede besynder-»lig i vor Tide Anno 1634 in Octobri. Øster fra Sognet i »Heden ligger en Søø, som kaldis Ørnsøø, der sigis at haffue »standen en Gaard i gamle Dage oc er sunken, huoraff Søen »er kommen. Byer, som høre til Sognet, ere: Fardrup 9½ »Gaarde, Kierbøl 12 Gaarde, Meelby 3 Gaarde, Tanderup 3

»Gaarde, Kircheby 2 Gaarde, Hillerup, halffue Part, 6 Gaarde, »den anden halffue Part hør til Wilsleff Sogn.

»Derforuden ligge i Sognet 3 ufuldkommen Gaarde oc »Gods nest Ribe, kaldis Ondaften, huer til en omlot (o: indelukketh, indhegnet) Aggerjord oc en omlot Eng ligger. Item »ligge til Sognet nogle Tofftemend oc Boelsmend, en Kircheboel, en Prestboel. Meste Parten aff Gaardene ligge til »Riberhus, nogle til Hadersleffhus, nogle ere Herremends »Tienere, nogle Capittels Tienere, nogle Hospitals Tienere. »Jus patronatus hør til Hadersleffhus, men examen oc ordinationo ministrorum hør til Riber Stift.« (O. Niensens Udgave 1875.)

Sognet hørte den Gang til Kalslund Herred. Man faar ogsaa at vide, at de fleste Bønder vare Fæstere, og at Ejendommene laa i Fællesskab.

Foruden de her nævnte Steder og Byer omtales 1777 ogsaa Indsted, Nyegaard, Poulskrog og Blæshjerg, ligesom Ondaften er blevet til Lundgaard. 1815 nævner Knud Aagaard endvidere lille og store Nygaard, Nygaardstoft, Fugelsang og Hillerupholm.

Byer og Gaarde.

Farup. Den By, hvorefter Sognet har faat Navn, ligger ikke ved Kirken, men derimod paa Enden af det Højdedrag, der i den sydvestre Side af Sognets Agerjorder skyder sig ud imod Engene. Byen kaldes ogsaa undertiden Nørfarup til Adskillelse fra Sønderfarup paa den anden Side af Ribe Aa i Vestervedsted Sogn.

Navnet skrives meget forskjelligt til forskellige Tider, og det er ikke saa let at sige, hvoraf det er kommet. Men da Endelsen betyder Landsby eller blot By, og den saa bebyggede Faeskov, Faesskov eller Farriskov, som strakte sig langs Kongeaaens søndre Bred gjennem Kalslund, Frøs og Gram Herreder og ved Øddis ind i Thyrstrup Herred til Lillebelt i en Længde af 8 Mile og 1—1½ Miles Brede. begyndte ved Byen, kunde man jo gjætte paa Betydningen af Navnet til »Byen ved Farriskov«. Ifølge O. Nielsen skrives Navnet c. 1340 Faarthorp. Navnet skrives ogsaa: Farrendrup, saaledes i et Kongebrev af $\frac{2}{3}$ 1525, hvor det

ommeldes, at Ærkedegnen i Ribe, Mads Markvardsen, frygtede for, at Indbyggerne i Farrendrup (som maa have hørt til hans Præbende) ikke vilde give ham Tiende (Kinch 476). 1547 skrives det i et Skjøde Ferredrup; siden Farderup, Fardrup og Farup, hvilket sidste stemmer aldeles med den Maade, hvorpaa Folk udtale Navnet. 1338 gav Hr. Vilhelm, Præst og Forstander for Pughus i Ribe, blandt andet ogsaa en Grund i Farup til bemeldte Pughus (Kinch 183). 1347 vilde Biskop Peder Thuresen gjøre en Rejse til Rom, i hvilken Anledning han laante Penge, for hvilke han blandt andet pantsatte alt sit Gods i Farup (Kinch 194). Den ^{10/12} 1462 gav Kantoren i Ribe Domkapitel Anders Brok til St. Ansgarius's Alter i Domkirken sin Ret i en Gaard i Farup, som var pantsat ham af Ridder Johan Frille i Højerup (Kinch 353).

Kjærbøl. Navnet betyder formodentlig Beboelserne ved Kjærene. Endelsen »bol« eller »bøl« betyder Boelsted. Byen ligger noget langstrakt paa begge Sider af en Lavning eller Indsænkning, som nordenom Farup By gaar fra Engene ind ad i Sognet, og er meget udsat for Oversvømmelse, de saakaldte Kjær, som forhen ere omtalte. Her ligger Præstegaarden, som skal være brændt 1695 tilligemed alle Dokumenter, og Skolen med 2 Lærere. Her er en større Gaard paa 13 Tdr. 4 Skp. 1 Fdk. ^{3/4} Alb. Hartkorn og 143 Tdr. Land. I Ribe Domkapitels gamle Bog Oldemoder findes Kjærbøl skrevet Kjærbølling eller Kiarbølingh.

Kirkeby. Saaledes kaldes de Gaarde og Huse omkring Kirken, som ligger paa det højeste Strøg i Sognet. Her har været en større Gaard, Kirkebygaard kaldet. Af Ejerne nævnes Niels Mortensen, som ^{12/3} 1716 blev gift med Anders Vindfelds Datter af Tanderup, Barbara Vindfeld; men han boede da i Kjærbøl. Kirkebygaard maa han formodentlig have kjøbt omkring ved 1726; thi da nævnes Mads Termanen, hvis Hustru, Kjersten Mortensdatter, først døde 1759. Af Niels Mortensens Børn med Barbara Vindfeld kjendes Sønnen Klaus Nielsen Guldager, født 1724. Datteren Maren, f. 1726, Johanne, f. 1728, maa formodentlig være død snart; thi 1732 fødtes en Datter, som ogsaa kom til at hedde Johanne. 1735 fødtes Datteren Edel (død ^{1/2} Aar gl.) og 1736 en Søn Hans. Niels Mortensen er død i Maj 1746. Hans Enke sad selv for Gaarden i mange Aar; thi 1769 nævnes

hun som største Hartkornsbesidder i Sognet med 13 Tdr. » Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Sønnen Klaus Guldager nævnes som gift 1758, idet der da fødtes ham en Søn Niels, som døde straks. Han har opnaaet en vis Navnkundighed som en af Egnens største Studehandlere. Han drog til Holland med store Flokke at Stude og tjente en Del Penge. Af Kongen fik han Tilladelse til at slaa Mønt, hvoraf der endnu ere enkelte i Farup Sogn, som opbevares til Minde om Klaus Guldager. Jeg har set en for mange Aar siden paa Laaget af en Ølkande; men jeg husker ikke Præget; dog kommer det mig for, at den Side, som var tilsyne, bar Billedet af en Mand med Knæbuxer. Barbara Vindfeld døde i Juni 1777. Klaus Guldagers Efterkommere leve endnu paa Hovedparcellen af Gaarden, hvor man for faa Aar siden har vist den Skorsten, hvor han havde sit Møntværksted.

Hillerup, den største By i Kommunen, hvis ene Halvdel i kirkelig Henseende hører under Vilslev Sogn. Byen ligger paa Odden af et Højdedrag, der vestenfor Byen gaar over i nogle lave Engfener, som ikke høre til den egentlige Marsk, fra hvilken de skilles ved en temmelig høj Sandknude eller Klitdannelse, som kaldes »Engtoftene«, et højst uegentligt Navn, da Jorden der hører til noget af det ufrugtbarste til Byen. Forhen bestod Byen næsten af bare hele og halve Gaarde — til en hel Gaard regnede man 8—9 Tdr. Hartkorn, til $\frac{1}{2}$ 4—5 Tdr. —, men nu ere de næsten alle splittede ad, og der er kun én hel Gaard i Byen. Byen laa i gamle Dage meget tæt sammenbygget; men en skrækkelig Ildebrand, som 1792 overgik den og lagde 9 Gaarde i Aske, lærte Folk at flytte mere fra hinanden. Hvad Navnet betyder, vides ikke; det har været skrevet omtr. ens altid. 1374 solgte Borgmester Anders Bundesens Søn, Bunde Andersen af Ribe, til Adelsmanden Kristjern Frellevsen en Gaard i Hillerup (Kinch 282). Han har formodentlig siden givet noget af Gaardens Enge til Apostlen Jakobs Alter i Domkirken; thi i Oldemoder, hvor Jordegodset, som laa til dette Alter, opregnes, nævnes ogsaa nogle Enge ved Hildorp. I en Fortegnelse fra 1779 over de brandforsikrede Gaarde nævnes en General-auditor Højers Gaard i Hillerup, forsikret for 1200 Rd. En Del af Bøndergaardene i Hillerup maa have hørt under Ribarhus Ladegaard; thi 1711 omtales Hans Thomsen af Hillerup

som død i Eltang ved Kolding, 74 Aar gl., hvor han tilligemed en Nis Puggaard var sendt hen formodentlig i Ægt til Straf, fordi de ikke vilde gjøre »Ladegaards Ombud«. 1769 nævnes Peder Nissen som ejende en Gaard paa 7 Tdr. Hartkorn under Farup Sogn, hvilken Gaard han drev under sin paaboende Gaard under Vilslev Sogn. Han var født i Jedsted, men havde nok faaet Gaarden med sin Kone, Bodild (almindelig kaldet Bodild Hillerup). Den Gaard, han boede paa, var den, som nu ejes af Niels Josiasens Enke, og Gaarden, han drev sammen med den, var den nu udstykkede Gaard, hvis Hovedparsel 1876 solgtes af Kristian Koch. 1784 købte han Herregaarden Spøtterup, hvor han døde 1788. Sønnen var den bekendte rige Nis Nissen, født i Hillerup, som stiftede de mange store Legater, blandt andre ogsaa det i Vilslev — særlig for Jedsted og Hillerup Byer —, hvis Kapitalformue er 39,000 Kroner. Man fortæller ogsaa, at der paa den Gaard, som N. Josiasens Enke ejer, skal have boet en Herredsfoged; men det er lidt fejl, idet det var en Delfoged eller Delefoged. Delefogedernes Bestilling var at forfølge de Sager, Lehnsmanden anlagde, og skille de mindre Trætter mellem Bønderne. Den nævnte Mand ligger tilligemed sine 2 Hustruer i Vilslev Kirke. Han hed Thomas Kristensen, og paa hans Ligsten kaldes han »Kongelig Majestæts Deelfoged i Riberhus i Kalslund og Frøs Herreder i 30 Aar«. Han døde $29/1$ 1682, 80 Aar gl. Hans anden Kone var Anna Mortensdatter af Hillerup, og hun døde $8/5$ 1682, 64 Aar gl. Borgmester Morten Lassen Hillerup i Ribe, Fader til Præsten Hans Mortensen Friis i Vilslev, skal ogsaa til en Tid have boet i Hillerup. Hans M. Friis er dog født i Ribe 1651, saa det er maaske efterat Sønnen $22/4$ 1675 var kaldet til Præst i Vilslev, at Borgmesteren er flyttet til Hillerup. Pastor Thomas Hillerup i Darum blev født i Hillerup d. $1/5$ 1727 og var Søn af Gaardmand Niels Kristensen og Hustru Else Madsdatter.

Den 22 Septbr. 1781 fødtes i Hillerup Nikolaj Niels Klausen Schach, Søn af Gaardm. Anders Klausen og Hustru Maria Nielsdatter. Han blev sat i Ribe Latinskole, hvorfra han 1800 blev Student med laudabilis, tog filos. m. laud. 1801, blev Kandidat m. laud. 1804, Alumn. paa Ehlers's Koll. s. A., tog 1806 Eksamen i det pædag. semin. hist. Klasse og

fik samme Aar Præmien for Besvarelsen af Universitetets historiske Prisopgave, var tillige Lærer i det schouboeske Institut, tog 1807 Katecheticum m. egregie og Homileticum m. »specimen scriptum egregia laude dignum«. 25 Marts 1807 var han bleven kaldet til Kateket v. Fruekirke i Kjøbenhavn, men 20 Novbr. s. A. blev han kaldet til Præst i Sengeløse. 1813 disputerede han for den filos. Doktorgrad, men fik den først 1814 med Tilføjende, at han fik den efter Kongens udtrykkelige Befaling (»jussu regis«), da en af Opponenterne (F. P. J. Dahl, siden Overlærer i Frederiksborg) ved Disputatsens Forsvar havde bevist, at den var stjaalne Vare. Blev 1816 Medlem af Tiendekommissionen for Kjøbenhavns Distrikt, 1822 af Landhusholdningsselskabet, 1824 Provst for Smørum-Sokkelunds Herreder, men ødelagde aldeles Arkivet ved Uorden og Mishandling; 1829 Ridder af Dannebrog, 1833 kaldet til Præst ved Frelserens Kirke paa Kristianshavn og Aaret efter Medlem af Direktionen f. Borger- og Almueskolevæsenet. Efter Ansøgning blev han entlediget med Pension 1844, men døde s. A. efter længere Tids Svagelighed. Hans fornemste literære Fortjeneste er Udgivelsen — ny Udgave — af Hofmans Foundationer og Gavebreve, som indeholder betydelige Tillæg og Rettelser af ham. Den 22 Novbr. 1807 giftede han sig med Tagea Dorthea Erasmi, født i Kjøbenhavn ^{30/10} 1785, død ^{24/3} 1841, Datter af Kommandant paa Guinea, Agent Tage Erasmi og Hustru Edel Joh. Margr. Saaby (en Datterdatter af Hans Egede), med hvem han fik betydelig Formue. Man berømmer ham som en særdeles kjærlig Mand og Fader, men mener, at han var temmelig hensynsløs i Bestræbelsen for at samle timeligt Gods. En Søn af ham, Markus Andreas Tage Schach, var Præst i Ring og Feuling 1847, og forflyttedes 1859 til Hersted-Ø. og V.

I et Thingsvidne fra 7 Febr. 1662 omtales, at Morten Jørgensen af Hildrup har Jørgen Pedersen af Jedsted støvnet for Hunderup Birkething for en Skade, som J. Pedersens Svin havde gjort i hans »boget« (∅: Boghvede). Denne Morten Jørgensen havde iøvrigt mange Prossesser. (Se Hunderup Birks Thingbøger i Raadstuearkivet.)

I Hillerup By ere to Steder, hvoraf det ene kaldes Slot,

det andet Borg; men det har vist aldrig haft andet tilfælles med Slot eller Borg end Navnet.

Mejlby. 1638 skreves Navnet Meelby, og der var da 3 Gaarde. 1696 skreves Navnet Mehlby. D. 25 Novbr. 1717 blev Jens Termansen af Mejlby gift med Pastor Rafns Datter Barbara, som blev begravet 5 Januar 1729. Navnet har ogsaa været skrevet Methelby. (O. Nielsen.)

Tanderup. Som det synes, har ingen af Byerne i Farup Sogn undergaat flere Forandringer end denne. Af Navnet skjønnes det, at der fra først af har været en By. Siden meldes det, at det skal være samlet til en Gaard, hvorfra der saa igjen udsattes en mindre Gaard Lille-Tanderup; siden skal der atter være udsat en mindre Gaard, og endelig er den store Gaard delt imellem to Brødre, hvis Efterkommere endnu besidde hver sin Del; men Gaardene ere endnu sammenbyggede. Nu ere de andre to Gaarde nedlagte og udparcelerede i mange mindre Stykker. Den saakaldte Lille-Tanderup, som for nogle Aar siden solgtes af Søren Pedersen til det saakaldte »Gaardslagterkompagni«, havde 12 Tdr. 2 Skp. $\frac{3}{4}$ Alb. Hartkorn, og var saaledes en temmelig betydelig Gaard. Hvis de to sammenbyggede Gaarde havde været i én, da har denne ogsaa været betydelig, da Th. Vindfeldt har 16 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. $1\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn og N. Vindfeldts Enke 14 Tdr. 5 Skp. $2\frac{3}{4}$ Alb.

I September Maaned 1346 var Hertug Valdemar i Ribe, hvor han blandt andet udstedte et Slags Adelsdiplom eller idetmindste et adeligt Frihedsbrev til en Borger i Ribe ved Navn Gerhard v. Borken paa alt hans Gods, nemlig en Gaard paa Tanderup Mark og 2 coloni (o: Boelsmænd) sammesteds, med Frihed for Leding, Skat og alle andre Ydelser, med Ret til at hæve baade 40 Marks og lavere Bøder af »hans Tjenere, som bo paa det nævnte Gods«. Brevet er dateret Dagen før vor Frues Fødsel (d. 7 Septemb.) 1346. (Kinch 192.)

Dengang har der altsaa, som det synes, været en By, som formodentlig maa have ligget, hvor Gaardene nu ligge, nemlig paa den ølignende Sandknude, der paa alle Sider er omgivet af lavtliggende Marker og Enge, som i Flodtider sættes under Vand, saa Tanderup i saadanne Tilfælde ligger som en beboet Ø i Havet. 1306 gav Biskop Kristjern i

Ribe Fjerdeparten af en Gaard i Tanderup til Domkapitlet. (Kinch 109.)

I Hekseprocessen mod Maren Splids og flere i Ribe nævnes en Villum Hansen paa Tanderup, som først havde været Slotsskriver paa Riberhus, siden arvet Ydermøllen i Ribe og senere flyttet til Tanderup, hvor han havde en Gaard i Fæste af Kongen. Det var en ondskabsfuld og overtroisk Mand, som forfulgte en Kone Anne Ebbes — Broderdatter af Biskop Hans Laugesen —, som var gift med Peder Pedersen Hjerting, Byfoged i Ribe, fordi han mente, at hun havde lært Heksekunsten af Maren Splids og saaledes opvakt den Storm Allehelgensdag 1638, hvori hans Svoger var druknet, da han vilde kjøre ind til Ribe. Det var kun med Nød og næppe, at hun slap for at blive brændt, og havde ikke Kristian d. 4 givet hende et Beskjærmelsesbrev, var det maaske lykkedes Villum Hansen at faa hende brændt, hvilket han tilsigtede; hun blev dog tilsidst frikjendt, skjøndt Villum Hansen paa det sidste beskyldte hende for, at hun foruden den ovennævnte Forbrydelse med at opvække Stormen tillige havde forhekset ham selv. (Se mere om den Sag topografisk Selsk. Skr. 6 B., S. 175 til 197.)

1695 nævnes Anders Vindfeld paa Tanderup, hvis Datter Maren var født før den Tid. 1697 fødtes en Datter Mette, som døde s. A.; 1698 en Datter Margrethe; 1699 en Datter Maria; 1701 en Datter Mette; 1702 en Søn Mathias; 1703 en dødfødt Søn; 1705 en dødfødt Datter. Han maa mindst have haft 4 Børn til; thi Sønnen Jørgen fik Gaarden efter ham, og 1711 blev Forpagter Niels Ibsen paa Kjærgaard i Hunderup Sogn gift med hans Datter Dorthea Andersen Vindfeld, ligesom en anden Datter Barbara 1716 blev gift med Niels Mortensen i Kjærbøl (se foran), og en Søn Hans Andersen Vindfeld er begravet d. 8 Oktbr. 1708, 16 $\frac{1}{3}$ Aar gl., altsaa født 1692 1715 døde baade Margrethe og Mathias og bleve begravede paa én Dag. Anders Vindfeld er født 1657, hans Kone Johanne er død i Juli Maaned 1716.

Hans Søn Jørgen Andersen Vindfeld maa være gift før 1719; thi dette Aar fødtes ham en Søn Anders, som døde straks; 1720 en Datter Johanne, ligeledes død straks; 1721 en Søn Anders og 1724 en Datter Marine, som døde i Slutningen af Aaret.

Samtidig eller omtrent samtidig nævnes andre betydelige Mænd paa Tanderup. Saaledes Simon Termansen, som døde i Juli Maaned 1738. Om han har hørt til den Vindfeldske Slægt, véd jeg ikke; men hans Hustru hed Maren, og jeg antager hende for en Datter af Anders Vindfeld. Hun gav en ny Dug og Alterklæde til Kirken og døde i Januar 1751. 1733 var Simon Termansen Forpagter paa Kjærgaard; men 1737 var han paa Tanderup.

Hans Søn Terman Simonsen blev 1771 gift med Mette Ibsdatter Vindfeld af Kjærbel; men han maa nok have været gift før; thi han havde da, som det synes, en Datter Edel. Med Mette Vindfeld havde han 2 Døttre, Maren, født 1772, og Karen, født 1774. Mette Vindfeld er død i November 1774, lidt over 30 Aar gl., og blev begravet i den vestre Ende af Kirken. Det var formodentlig en Søster til ham, altsaa en Datter af Simon Termansen, der 18 Juni 1763 blev gift med Jeppe Mikkelsen, som allerede 1762 nævnes paa Tanderup (som Fadder). De havde 4 Børn, hvoraf de 3 vare dødfødte. 1764 en dødfødt Søn, 1765 en Søn Simon; 1767 fødtes Tvillingsønner, begge døde, hvis Fødsel kostede Moderen Livet. De bleve alle tre begravede i én Kiste d. 28 August, og hun var da omtrent 35 Aar gl. Saavidt jeg véd, blev Jeppe Mikkelsen Aaret efter d. 30 Juni gift med Maren Nielsen Vindfeld af Kirkeby. Hvem denne M. N. V. er, kan jeg ikke bestemt sige; men det er muligt, at det er Niels Mortensens Datter paa Kirkebygaard, idet N. Mortensen gjerne kan have haft Vindfeld til Stammenavn, noget som dengang ikke vedføjedes overalt. Hun var paa den Tid 42 Aar, dersom det er hende.

1769 var Terman Simonsen største Lodsejer paa Tanderup; hans Gaard havde 12 Tdr. 7 Skp. 3 Fdk. $2\frac{1}{4}$ Alb. Hartk., og under den hørte en Fæstegaard ligeledes paa Tanderup med 4 Tdr. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb.

Siden maa de to Gaarde, som nu ere adskilte, skjønt sammenbyggede, nok have været i én Ejers Hænder, og saa vidt jeg skjønner, har hans Navn været Knud Vindfeld; thi jeg antager, at han har givet hver af Sønnerne omtr. Halvparten. 12 Decbr. 1786 fødtes nemlig paa Tanderup Terman Knudsen Vindfeld, som døde 1863, efterladende sig en eneste Søn — af mange Børn — Niels Termansen Vindfeld, hvis

Enke nu besidder Gaarden. 1789 blev Ib Knudsen Vindfeld født; han døde 1847, og hans Søn Thomas Vindfeld besidder nu Gaarden. I Oldemoder findes Tanderup skrevet Tandorp. (O. Nielsen.)

Ved at grave i Grunden skal man være stødt paa gamle svære Mure, som tydede paa Levninger af fordums Kjældere eller Taarne. En Beretning om, at Jægermester Bachman til Estrup og Sønderskov skal have ejet hele Tanderup, savner vist enhver Hjemmel.

1718 nævnes ogsaa en Søren Gundesen, som da blev gift med Anna Thomsen fra Kjærbøl; men han har nok haft en mindre Gaard paa Tanderup.

Lundgaard ligger tæt ved den gamle Ribe-Varde Landevej lidt nordvest for Ribe Plantage; dens Marker grænser til Ribe Bymark. Hvorledes Navnet Lundgaard er fremkommen, véd jeg ikke, da der ikke nu er Spor af nogen Lund. Gaarden er sammenkjøbt Tid efter anden og har oprindeligt kun været et Boelsted eller i al Fald kun en mindre Gaard. Stedet kaldtes ellers før Ondaften, efter Sigende, fordi der en Gang havde boet Røvere der, som plyndrede vejfarende Folk. Dog er der ogsaa dem, der mene, at det var, fordi der var et Slags Herberge, hvor man ofte nødtes til at tage ind, naar man ved Aftenstid kom og vilde ind til Ribe, men ikke turde kjøre over Aaen for Vandet, naar det, hvad ofte er Tilfældet, var Højvande, og der ingen Bro var, ligesom ogsaa Vejen var meget daarlig.

1575 fik en Hans Pedersen i Ribe og Hustru Anne Sørens-datter Brev paa »et Boel« udenfor Ribe kaldet »Undaffthen«. Som forhen vist i Indberetningen til O. Worm 1638 kaldes den ogsaa der Ondaften; ligeledes i Matriklen 1662, da den stod for 4 Tdr. 5 Skp. Hartk., og i Matriklen 1686, da den stod for 6 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Kort efter denne Tid maa Navnet være forandret til Lundgaard, da »Ondaften« nu forsvinder, Dr. fil. O. Nielsen, som har givet mig nogle af disse Oplysninger, mener, at den skal være opbygget af Borgmester Kaspar Kristoffer Kastensen i Ribe, som 1669 nævnes som Ejer af Nybølgaard ved Gram, og at han skal have givet den Navnet Lundgaard

1769 havde den endnu samme Hartkorn uforandret som 1686; men da dreves der tillige en hel Gaard af det rantsauske

eller lindevitske under den. Siden kom mere til, og nu har den ialt 19 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk. $2\frac{3}{4}$ Alb. Hartk., og da dens Agermark, som udgjør 114 Tdr. Land, falder i Sognets gode Strøg, hvortil kommer 56 Tdr. L. Marskeng, hører den til en af de bedste Gaarde i Sognet. Ved Gaarden er en mindre Have. Bygningerne ere vel opførte til forskjellige Tider; Stuehuset er maaske ældst, men uden arkitektonisk Interesse. Ladegaarden skal være brændt 1821. Paa Ladens vestre Ende staar »I. W.« (o: Ib Vindfeld) og paa den østre Ende 1821.

Sydvest for Lundgaard og hørende til dens Mark er et Stykke Jord, som man nu kalder Sejbergtoft. Her har i gamle Dage ligget en kongelig Avlsgaard Segeberg, hvortil Kronens Bønder baade i Skads og Gjørding Herreder maatte gjøre Hoveri, hvilket de ofte maa have vægret dem ved; thi 1559 d. 9 Juni udstedtes et Kongebrev til bemeldte Kronens Tjenere om, »hvorledes at I Eder fortrykke og vil ikke arbejde til Vor Gaard Segeberg udenfor Vor Kjøbstad Ribe; thi byde Vi Eder efter Vor Lehnsmands Befaling paa Riberhus at arbejde til forskrevne Vor Gaard Segeberg med Møgægt, Pløjning og andet Høstarbejde, som andre Vore og Kronens Tjenere gjøre til Vore og Kronens Slotte og Gaarde her udi Riget«. (O. Nielsen, Gjørding H. 3—4.) Lehnsmanden paa Riberhus var da Klaus Sehested. Gaarden har vel, som det heraf synes, været drevet under Riberhus som et Slags Ladegaard; dog var Mads Skel 1559 Bestyrer paa den. Allerede samme Aar 10 December lagdes Segeberg ind under Riberhus, og altsaa nedlagdes Ladegaarden. Dog fik Niels Lange til Kjærgaard, som da var bleven Lehnsmand paa Riberhus, i Begyndelsen af 1561 Brev om at ombygge noget af den, hvilket formodentlig ikke kom til Udførelse; thi allerede d. 1 Juli s. A. fik Jørgen Munk til Oksvang i Skads Sogn, Søn af Hans Munk til Krogsgaard, Tilladelse til »at købe det Korshus, der staar paa Vor Gaard Segeberg«. J. Munk var da Kongens Hofsinde. Af Udtrykket Korshus faar man at vide, at der maa have været en temmelig betydelig Bygning. Materialierne skal være anvendte til Reparationer paa Krogsgaard og maaske ogsaa paa Oksvanggaard. Nogle af Jorderne kom ind under Ribe By; thi 25 Novbr. 1562 fik Magistraten Brev paa en Toft

udenfor Ribe, »som har hørt til Vor Gaard Segeberg«, saa da har den været fuldstændig nedlagt. Om det Boel, som Hans Pedersen 1575 faar Brev paa, har ligget under Segeberg, eller om det var selvstændigt, kan jeg ikke afgjøre. Noget af Toften maa dog senere være kommen til Ondaften eller Lundgaard. Noget af Ribe Bymark bærer nok ogsaa Navnet Sejbergtoft eller Mark og støder op til Galgebjergene søndenfor Lundgaard.

Af senere Ejere paa Lundgaard nævnes Amtsforvalter Jens Kristensen 1695, gift med Dorteia Kathrine Hedeving Gude. 1698 fødtes paa Lundgaard Sønnen Jens Henrik, efter hvem Moderen døde i Barselseng d. 11 Oktbr. Liget førtes til Fyen, hvor han ogsaa ejede Stensgaard i Svanninge Sogn, og hvor han, saavidt jeg véd, døde d. 11 December 1708. Hans Arvinger maa ikke straks have afhændet Lundgaard; thi 1709 stod paa Lundgaard hans Datters, Ane Jensens, Bryllup med Pastor Rasmus Jensen Lassen i Aal.

1712 nævnes Otto Dideriks til Lundgaard, hvis Søn Niels Dideriks er døbt i Farup Kirke 1713.

Siden kom den i Pastor Rafns eller Ravns Eje. Han maa formodentlig have boet her istedetfor i Præstegaarden; thi her stod 1722 hans Datter Kristines Bryllup med Mads Termansen i Kjærbøl. 1736, 39, 40 og 41 nævnes hans Arvinger paa Lundgaard. Hans Datter Gunder Rafn er formodentlig gift 1744; thi ved den Tid kaldes hun »Gunder Klausdatter«. Hun var nemlig gift med Klaus Vindfeld, som døde 1753. Som det synes, blev hun anden Gang gift med Hans Jensen Vindfeld. Efter Kirkebogen er hun død i April 1767; men efter Ligstenen over Hans J. V.'s Hustru paa Kirkegaarden kaldes hun »Gunder Knudsdatter« og angives at være født 16 Aug. 1695 og død 28 Apr. 1768. Dette passer ikke paa Gunder Rafn, som er født 1711. 1756 nævnes ogsaa en Søren Jensen af Lundgaard som død. I Kirkebogen findes ogsaa, at Hans Jensen Vindfeld af Lundgaard d. 17 Novbr. 1767 blev viet til Abalone Sørensdatter Hansen ibid; men dette stemmer heller ikke med Ligstenen. 1769 anføres Hans Jensen Vindfeld paa Lundgaard som ejende 6 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 2 Alb. Hartkorn, og bemærkes det, at han desuden drev en hel Gaard af det rantsauske under Lundgaard; maaske har der ligget en Gaard der tæt ved,

som har gaat under det fælles Navn Lundgaard, og Indbetretningen 1638 synes endog at tyde paa, at der har været 3 Gaarde, saa at man maaske saaledes kan faa de forskjellige Navne til at rime sig. Efter Ligstenen er Hans J. Vindfeld født $^{24}/_{12}$ 1700 og død $^{30}/_{12}$ 1778.

Ved H. J. V.'s Død gik Gaarden over til Hans Ibsen Vindfeld, som efter Ligstenen er født $^{8}/_{3}$ 1748. Efter Kirkebogens Oplysning var han gift med Dorteia Pedersdatter, og 1776 fødtes Sønnen Hans, 1778 Sønnen Peder; men efter Ligstenen var han gift m. Mette Hansd. Vindfeld, f. $^{20}/_{6}$ 1756, død $^{28}/_{5}$ 1837. Han maa have været en meget driftig Mand; thi han nævnes til forskjellig Tid som Ejer af flere betydelige Gaarde. Saaledes købte han paa Auctionen 1780 Puggaard i Jærnved Sogn; men den solgte han igjen 1786. 1800 købte han Øllufgaard, som Sønnen Hans fik. En anden Søn Klaus købte Landtinggaard. H. I. Vindfeld er efter Ligstenen død d. $^{5}/_{1}$ 1816 — ikke som O. Nielsen siger i hans Skads H. S. 250 1826.

Hans Søn Ib Vindfeld fik saa Lundgaard. Det er ham, der har bygget Laden 1821; han døde 1843. Hans Enke lever endnu. Hans Søn, Hans Ibsen Vindfeld, fik Lundgaard, og hans Enke er siden gift med Kristian Gothfredsen af Ribe, der nu er Gaardens Ejer.

Gersdorfgave. Nørdenufor Lundgaard ligger en mindre Gaard af dette Navn. Den hed ellers før Nygaardsholm, men ejedes i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede af en Datter af Kristoff. Fr. v. Gersdorf og Margr. Rosenørn til Kjærgaard, Frøken Ane Antoinette Gersdorf, som var født paa Kjærgaard d. 10 Decemb. 1738, men ingensinde gift. Hun havde en gammel tro Tjenestekarl Jens Nielsen fra Orte eller Aatte i Føvling Sogn, som i mange Aar havde styret Gaarden før hende. I sit Testamente indsatte hun ham til Arving af Gaarden og befalede, at den fremtidig skulde kaldes Gersdorfgave. Sine øvrige Midler gav hun til sine andre Tjenestefolk og Sognets Fattige. Hun døde i Maj 1803 og blev indsat i en muret Grav ved det vestre Dige paa Kirkegaarden. Jens Nielsen og Efterkommere have endnu bestandig i Folkemunde beholdt »Frøkennavnet« til Minde om Frøkenen, som gav dem Gaarden.

Niels Jensen, som døde for nogle Aar siden, var J. Nielsens Søn; Gaarden ejes nu af hans Søn.

Dortheashvile er ligesom Lundgaard sammenlagt af flere. Det var i Halvtredserne, at Terman Tranberg opførte de nuværende Bygninger, Stuehuset først og siden Ladegaarden. Før den Tid laa den inde i Kjærbøl. Den er Sognets største og vidtløftigste Ejendom og hører til de fortrinlige Ejendomme, da der næsten er ligesaa megen Eng som Agerjord, nemlig 136 Tdr. L. Ag., 112 Tdr. L. Eng og 4 Tdr. Land Mose m. 22 Tdr. 7 Skp. 1 Fdk. $\frac{1}{4}$ Alb. Hartkorn samt 2 Tdr. Hartk. Fæstegods. Ved Gaarden er anlagt en smuk Have med Plantninger udenom, som T. Tranberg og Søn omfattede og omfattede med stor Kjærlighed, hvorfor den ogsaa til Trods for Vestenvinden staar som Bevis paa, hvad Ihærdighed og Omhu kan frembringe. Da Tranbergs Hustru døde, netop som Gaarden var bygt, blev den efter hende kaldet Dortheashvile. Tranberg har store Fortjenester af Kvægavlens Forbedring ikke alene i Farup Sogn, men i hele Omegnen. Han kom ulykkelig af Dage, da en Tyr stak ham fordærvet. Han kom spadserende gennem Kjærbøl, og da han naaede ned i Kr. Termansens Toft, hvor der ved Stien stod en Tyr tøjret, vilde han med sin store Interesse for og Kjendskab til gode Tillægsdyr betragte den noget nøjere, hvorfor han blev staaende; men da det i det samme gav sig til at regne lidt, slog han sin Regnskjærm op, hvorover Tyren blev vred og for løs paa ham. Han døde kort efter d. 8 Juli 1864. Hans Fader var kommen af Dage paa samme Maade. Han var gift med Dorthea Vindfeld, som døde d. 7 Septbr. 1855. Han var født i Kjærbøl d. 15 Maj 1794 og var Søn af Niels A. Tranberg og Anne Termansdatter. Han efterlod sig 3 Sønner og 3 Døttre. Af Sønnerne er en Præst, en har Gaarden og en er ugift. Af Døttrene er en gift med Degn Jepsen i Stavning, en i Tarm Mølle og en, som nu er død, i Spangsberg Mølle.

Hans T. Tranberg, som nu ejer Dortheashvile, er gift med en Datter af afdøde Proprietær Hansen til Krogsgaard.

Nygaard. Omtrent hvor nu Dortheashvile ligger, laa engang en Gaard af dette Navn, som 1609 nævnes iblandt Kolding Hospitals Gods, men som da mageskiftedes bort til Kongen for en Gaard i Vesterbæk, Øse Sogn. Dens meste

Jorder ligge nu under Dortheashvile. En Parselgaard er tilbage — Nygaardstoft tror jeg den kaldes —, paa hvis Mark de eneste to Gravhøje i Sognet fandtes. (Se foran.)

Af andre Steder i Sognet med særlige Kjendingsnavne anføres Hedegaardshøj eller »hvide Kro« ved Landevejen, Ørnsøgaard, Hilleruplund, Hillerupholm, Blæsbjerg og Stormhusene; men de ere tildels af nyere Oprindelse. Saaledes er det første Lig fra Hillerupholm begravet 16 Septbr. 1776.

Af forsvundne Stednavne har jeg truffet Slukefter og Præsteværingen, som begge nævnes 1697, Indsted og Povlskrog, som nævnes 1777, samt Fuglsang 1815; men hvor de have ligget, er uvist, med mindre Povlskrog er der, hvor H. Hygums Gaard ved den gamle Landevej nu ligger. Fuglsang skal have ligget mellem Hillerup og Tanderup og være afflydt i en Stormflod.

Der ere ikke mindre end 4 privilegerede Kroer i Sognet: i Kirkeby, i Kjærbøl, »Hvidekro« eller Hedegaardshøj og H. Hygums ved den gamle Ribe—Varde-Vej. Tranberg havde før et Brænderi i sin Gaard, da den laa i Kjærbøl. Nu er der vestenfor Kjærbøl opført en Vejrmølle. I Kirkeby er der siden 1863 en Fattiggaard.

Fattigvæsenet.

Forhen havde man et Fattighus, hvor Lemmerne boede frit og fik nogen Understøttelse. De arbejdsføre gik omkring i Sognet som det kaldtes i »Madning«, d. e. de fik Maden hos Beboerne i visse Dage efter hver Ejendoms Størrelse, men samledes i Fattighuset om Natten, hvor det saa gik til med Svir, Sværm og Slagsmaal, saa det var et sandt Helvede for ordentlige og svagelige Gamle og Børn. Ved Pastor Lindhardts og især ved Proprietær Tranbergs ihærdige Bestræbelser lykkedes det at faa Sognets Beboere til at gaa ind paa at købe en Gaard, som blev indrettet til en Anstalt, hvor de Fattige faa Føde, Klæder og Pleje, og hvor de arbejdsdygtige under en Styrers Opsyn ere sysselsatte med forskellige Haandarbejder o. s. v. Anstalten blev tagen i Brug 1863, og Fattigbyrden er siden betydelig formindsket.

Skolevæsenet.

Der er i Sognet 3 Skoler. I Kjærbøl er der for en Snes Aar siden opført en Skole med 2 Læsestuer; før havde man ogsaa en Skole i Farup; men da der nu blev 2 Lærere ved Kjærbøl Skole, nedlagdes Skolen i Farup, og alle Børnene henvistes til Kjærbøl. Imidlertid voksede Børnetallet saaledes, at man maatte bygge en ny Skole paa Kjærbøl Mark. I Hillerup havde man førhen kun Biskole; men der var fra gammel Tid den urimelige Bestemmelse, at Læreren skulde kostes og lønnes ligesom Skolen vedligeholdes af Byen selv, og desuagtet skulde svares $\frac{1}{4}$ til Kjærbøl Skole. Ligeledes var der den Skik, at Læreren ligesom Markmanden skulde gaa fra Mand til Mand og tage Kosten. Da jeg 1860 ansattes ved Hillerup Skole, gik jeg paa denne Maade Byen rundt en Gang, idet jeg hos nogle skulde have Kosten 1 Dag, hos andre 2 Dage og hos andre igjen 4 Dage; men dette uheldige Forhold ophævedes s. A. af Visitatoriet over Thørningelehn. Paa et Andragende, som jeg fik Bymændene til at indgive 1865, resolveredes, at der for Fremtiden skulde svares lige Bidrag til Skolevæsenet over hele Kommunen. Fra den Tid blev Hillerup Skole en fuldstændig fast Lærersplads.

Erhvervs-kilder.

Agerdyrkning og Kvægavl er den vigtigste Næringsgren. Af Industriforetagender er der omtrent ingen. En Del Fattigfolk og Indsiddere ernære sig tildels om Sommeren af at fiske Flyndre i Havet. Man kalder det at »gaa til Havs og fange Skuller«, som saa sælges omkring i Byerne og i det nærliggende Ribe. Man vader langt ud — ofte en hel Mil — i Havet, og naar Floden kommer, stiller man sig an med sit Garn, som danner en stor Trekant imellem to udspilede bevægelige Stænger, imod Vandet, og saa løber »Skullerne« selv i Garnet. Efterhaanden som Vandet bliver for dybt, trækker man sig nærmere mod Land, og naar Vandet gaar ud igjen, vender man sig imod det. Det første kaldes »at fiske for Fløden«, det andet »at fiske for Ebben«, og det er helt morsomt at staa i Land og se paa det. Der er gjerne flere i Selskab, og de stille sig da op Side om Side med

deres Garn. Undertiden fanges ogsaa store Aal, Laksørreder, Hornfisk, Torsk og »Snæbeler« i saadanne Garn; men der skal høre en vis Behændighed til før at faa fat paa dem, da de ellers vende om og løbe ud af Garnet igjen; Garnets Nedre- og Bagdel ligger nemlig paa Havbunden. Der maatte vist kunne forbedres en Del ved den Maade at fiske paa; men den er den traditionelle, og den Uøvede fanger ingen paa den Maade.

Kirken.

Kirken, omtrent midt i Sognet paa en lille Højning i Terrainet, er indviet til de Søfarendes Helgen St. Nikolaus. Oprindeligt er den opført af Tufsten i Rundbuestil; men nu er den vestre Gavl og Halvdelen af søndre Side stærk blandet med Mursten. Af den smukke Korrunding med Halvsøjler og Sokkelsten ses det, at den er Søster til Domkirken i Ribe; dog er Rundingen mere halvsirkelformig, hvorfor den formodentlig er noget yngre og rimeligvis opført enten i Slutningen af det 12te eller Begyndelsen af det 13de Aarhundrede. Hele Kirken har en smuk profileret Sokkel af Granit. Korrundingen er det smukkeste Parti; den er ved tynde Halvsøjler med Kapitæler delt i 5 Felter, hvori man sporer mindst 2 smaa højsiddende rundbuede Vinduer, som nu ere tilmurede. Murene i Kor og Skib har træbuede Prydelser i Murværket, inddelt i et Slags Felter, hvoraf hvert har haft et lille højsiddende rundbuet Vindue, hvilke nu alle ere afløste af store firkantede Vinduer i Træindfatning. Paa den nordre Side, 28 Fod fra den vestre Ende, har der været en Indgang, hvilket ses deraf, at Sokkelen er borte, og at der sidder Granitblokke op ved Siderne. I Korets søndre Side lige ind til Højkirken har ogsaa været Indgang, der hvor nu Degnestolen er; thi der er Sokkelen ligeledes borte. Den vestre Gavl og den søndre Side til hen forbi Vaabenhuset blev ommuret 1835, og det var Planen, at hele søndre Side skulde have været ommuret; men da fandt man paa at sammenskrue Muren med svære Jærnkere. Hele Kirken er nemlig Skalmur, fyldt indeni af Kalk og Kampesten, Murbrokker o. s. v., og da den indvendige Skal af Fugt var løst fra Forbindelsen og truede med at falde ind, ligesom den

ydre truede med at falde ud, satte man Skruer gennem Muren og pressede den sammen igjen. Samme Aar nedbrødes det 60 Fod høje Taarn, som stod, hvor nu Vaabehuset er, og hvor man udenfor Døren endnu ser de svære Grundstene. Man frygtede nemlig, at det vilde falde ned; men saa godt stod det, at man maatte lave Jærndretninger til at skrue det fra hinanden med, og alle Materialerne ødelagdes i den Grad, at man ikke en Gang kunde faa det bortført for Værdien, der var i det. De to Klokker, som hang i Taarnet, hængte man op i et Træspir paa Kirkens vestre Ende, som ikke er nogen Pryd for den. Det var nok ved denne Lejlighed, at den store Klokke revnede, som nu er ubrugelig.

Kirken er lys og rummelig og hører til en af Egnens smukkeste. Koret foruden Rundingen danner en fuldstændig Kubus, 17 Fod paa hver Led. Fordybningen, hvori Alteret staar — Korrundingen — er 7 Fod. Kordøren er usædvanlig stor — $15\frac{1}{2}$ Fod høj og 10 Fod vid — med en smuk rund Bue. Skibet er rigelig 73 Fod langt, 22 Fod vidt og 20 Fod fra Gulv til Loft. Murene have en Tykkelse af 2 Fod 8 T. Den nordre Mur hænger i den vestre Ende 14 Tommer ud over Lod. 1835 udstedte Degnen Berg, Ib Vindfeld paa Tanderup, Niels Tranberg i Kjærbøl og Sognefoged Hansen i Farup en almindelig Opfordring til Sognebeboerne om at sammenskyde nogle Penge til Kirkens Prydelse. Der indkom 40 Rd. 8 Sk. (Kourant), for hvilke der anskaffedes ny Alterklæder, nyt Tæppe til Døbefonten, nyt Omhæng om Prædikestolen, ny Messeskjorte, nyt Knæfald; Prædikestolen blev opmalet, Himlen over den, som var skilt ad, istandsat og malet, den store Messing-Lysekrone istandsat m. m.

Alteret er opsat i Kristian d. 7des Tid og meget smuk. Midtpartiet eller den egentlige Altertavle, Kopi af Altertavlen i Frelserens Kirke paa Kristianshavn, er malet paa Lærred af den i Sognet fødte Andreas Nielsen Vindfeld — som iøvrigt ikke kjendes, naar ikke hans Navn skal være »Anders«, og han er da født paa Tanderup 1721. Han skal have malet paa den i 7 Maaneder og anstrengt sig saaledes dermed, at det udtømte hans Livkræfter, saa han døde straks efter at den var færdig. Billedet er ret smukt og forestiller Lidelsen i Gethsemane, med følgende Vers under:

»Se, o Sjæl, hvor Almagt ryster
 »under Afmagts blodig' Sved,
 »som for dine Synder rinder
 »strømmevis paa Jesum ned,
 »lad dog saadant Syn dig røre
 »til »urørlig« Kjærlighed,
 »hvilken Nød og Død ej rækker,
 »men gaar ind i Herlighed.«

Tilvenstre staar mellem 2 Søjler en udskaaren Træfigur med Korset i venstre og Æblet i højre Haand, hvorunder Ordene:

»Saa elskede Gud Verden o. s. v. (Joh. 3, 16.)

Tilhøjre en lignende Figur med en Vægtskaal i den venstre og et Sværd i den højre Haand, hvorunder:

»Uden Blods Udgydelse o. s. v. (Ebr. 9, 22.).

Øverst findes tilhøjre Kristian d. 7des Navnetræk med Krone over, tilvenstre Karoline Mathilde (C. M.) med Krone. Paa de store Lysestager staar N. S. 1642. Paa den gamle endnu smukke Messehagel staar Anne Hanses 1688. Paa Loftet i Koret er et Maleri, som forestiller Jesu Gjenkomst til Dommen, og midt under Loftet hænger en 6armet Lysekroner af Glas.

Døbefonten er en hulet Granitsten med en Del overmalede Sirater, som dog - saavidt man kan se - ingen videre Betydning har; Hulningen er indvendig helt udfyldt af et svært Bly- eller Tinbækken, som vel kan rumme 3—4 Spande Vand. Derover er et Trælaag med Tæppe, hvorpaa Døbefadet nu staar. Himlen over Døbefonten er fra 1695, hvilket Aarstal med Kristian d. 5tes Navnetræk med Krone over staar paa den. Den er 1843 foræret fra Hygum Kirke og istandsat.

Opgangen til Prædikestolen er fra Koret gennem Muren. For Indgangen er en Dør, paa den udvendige Side forsynet med Billeder. Paa Dørrammen staar: »Vi prædike den korsfæstede Kristus, som er Jøderne en Forargelse, men Grækerne en Daarlighed.« Det øverste Billede paa Døren skal vistnok være David. Det er en Mand, siddende i en prægtig Stol, iført en vid Kappe, med en Guldkjæde om Halsen, i den højre Haand en opslaaet Bog, foran et Bord, hvorpaa der ligger en Krone, et Scepter og midt paa Bordet et mægtigt stort brændende Lys. Ovenover og nedenunder staa Ordene:

»Dit Ord er en Lygte for min Fod og et Lys paa min Sti.«
(Salme 119, V. 105.)

Nedenunder et andet Billede, som formodentlig skal være Bathseba. Det er en sovende Kvinde, halv iført en Kappe, siddende under et Træ ved Siden af et Vand. Derunder følgende Ord: »At holde Tugt er Vej til Livet, men den, som forlader Straffen, han for vild. (Ords. 10, 17.)

Prædikestolen er meget smuk. Den er opsat 1657. Dette Aarstal med Fr. 3's Navn og Krone over staar paa en frem-springende Træplade ved den nordre Side ud mod Kordøren med en Hane ovenover. Ved den søndre Side er en lignende Træplade ogsaa med udskaaen Hane og Kristian d. 7des Navn og Aarstallet 1768, hvilket formodentlig skal minde om en Istandsættelse. Nedenunder staar et Symbol: »Det at leve er mig Kristus og det at dø en Vinding«, C. Volqvartz. P. L. [o: Karsten Volkvarts pastor loci (Stedets Præst)]. Ved samme Side er malet en korslignende Figur, hvor der oveni staar: W. S. T. R., og ved den ene Side: »Therman Hansen, Farderup 1667. B. (o: Benjamin) Richter, pinx.« Paa den anden Side af Figuren staar: »Knud Simonsen. Kjærbøll, Renov. (o: renoveret — istandsat) 1768. Paa en tilsvarende Plade ved den anden Side staar: »Soli deo gloria (o: Gud alene Æren). Selve Prædikestolen har foruden de sædvanlige Dyrehoveder og Engleansigter udskaaene Billeder af Jesu Liv. I et af Felterne er Fødselen i Bethlehem fremstillet, i et andet Korsfæstelsen imellem de to Røvere, i et tredje Opstandelsen og i et fjerde Himmelfarten. Over Felterne staar: »Tael dette, og forman og overbevis med alvorlig Befaling. Titum 2. 15.« Under Felterne staar: »Ja, jeg kommer snart. Amen! Ja kom Herre Jesu!« (Aabn. 22. 20.) Paa Lydhimmelen staar 1657 og Ordene: »Ja, salige ere de, som høre Guds Ord og bevare det.« (Luk. 11, 28.)

Tværs over Kordøren har forhen været et Trægalleri med udskaaene og tildels forgyltde Helgenbilleder; men dette er nu borte. Paa den nordre Side hænger et Krucifix.

I Skibet er nu gibset Loft. Da dette blev udført tilligemed en større Hovedreparation, som foretoges af Murmester L. Sørensen af Ribe for en halv Snes Aar siden, opdagede jeg under Kalklaget Spor af Frescomalerier, hvoraf der navnlig maa have været nogle paa Korbuen og omkring Prædike-

stolen, hvor de dog ere ødelagte, da Korbuen er ommuret 1843. Imidlertid søgte jeg rundt i Kirken og var saa heldig paa den nordre Mur ligefor Indgangen at støde paa en større Indskrift, som jeg med stor Forsigtighed fik afdækket saameget, at jeg til Nød kunde faa frem, hvad der havde staaet, skjøndt Muren havde slaaet en stor Revne midt igjennem og meget tidligere var ødelagt. Indskriften var malet med store Bogstaver og havde været omgivet af en med mange Snirkler og Slyngninger malet Ramme. Hvad jeg fik frem, saa saaledes ud:

»SAH . . .
 »31 . V. 14.
 » MANGE DERIS
 »FRYCT TRINT OMKRING
 » AD OGE OFFUER OCH
 »BETENGHT LIFFUET AF . . .
 »MEN HAABTE
 » HERRE
 »DU EST MIN
 »GUD.«

Det er, som det ses, det 14de og 15de Vers af den 31te Davids Salme i den Tids Oversættelse. Indskriften er atter overdækket med et Kalklag, da ingen vilde lade den restavvere.

Midt i Skibet hænger en Messing-Lysekrone med 12 Arme i 2 Rader uden Indskrift. Bag i Kirken er et Pulpitur. I Kirken er der 31 Mandfolke- og 20 Kvindfolkestole foruden Pulpituret; der bliver ialt i hele Kirken Siddepladser til c. 400 Mennesker.

Paa Kirkegulvet ere flere Ligsten, men de ere alle flyttede fra deres oprindelige Pladser. I Koret ligger en stor Sten, hvorpaa kun findes Bogstaverne: »H. L. H. S.«.

Paa en Sten, som er meget forslidt, kan man kun læse: »Barbara Knudsdatter Vindfeld , død 1708 d. 17/10 (?), gift i 43 Aar, født 5 S: og 4 D.« Mandens Navn kan ikke læses. Saavidt skjønnes, er han ogsaa død 1708.

En anden Sten er over Hans Nielsen af Farup og Hustr. Doret Andersdatter. Han er født 1584, død 1648. Hun er født 1591, død 1659. De havde været gifte i 38 Aar og haft 5 S. og 3 D.

En tredje Sten er over Terman Knudsen af Kjærbel,

død 1714, og Hustru Ingeborg. De havde 12 Børn, 9 S., 3 D. Der er sat Plads til Aarstal og Dato for hende, men ikke udfyldt.

En fjerde Sten er over Hans Sørensen Nygaard (død 1701?), 38 Aar gl., og Hustr. Karen Mortensdatter med hendes anden Mand Anders Jensen, død 1745. Hun døde, saa vidt kan ses, 1763.

Paa en femte kan kun læses Navnet Morten Termansen af Kjærbøl, død 1711.

Nok en er over Terman Mortensen, Overformynder, Kjøb- og Handelsmand i Ribe samt Farup Sogns Kirkevæрге, født 1682 d. 30 Juli, gift 1723 med Maren Jensdatter Sevel, Enke efter Kjøbmand Rasmus Hansen Rahr i Ribe.

Endvidere en over Terman Hansen af Farup, som havde været Kirkevæрге i 30 Aar (det er hans Navn, der staa ved Prædikestolen, se foran), død 1685 d. 27 Oktbr., 61 Aar gl. Han havde været gift med Edel Madsdatter af Farup, som døde d. 10 Januar 1694, 72 Aar gl. De havde 5 S. og 3 D. — Paa samme Sten er siden udhugget Hans Termansen af Farup, død 1768, d. 5 Maj, 75 Aar gl. Første G. gift med Kjerstine Jørgensdatter Rafn, død 1727, 26 Aar gl.; anden G. med Kjersten Mortensdatter, død 1759, 65 Aar gl. (I Kirkebogen kaldes han Mads T. S. foran).

Der har været flere Ligsten; men de ere dels ituslagne, dels borte.

Over Kirkedøren stod de Ord: »Gaar ind ad Herrens Porte med Taksigelse« (Sal. 100, 4); men der har Kalkekosten nu ogsaa været.

Vaabenhuset er paa søndre Side, opført 1835 paa Stedet, hvor Taarnet stod. Kirken er overalt tækket med Bly, og det oprindelige Tømmerværk er af Eg. Vandfloden har flere Gange været inde i Kirken, hvilket har forårsaget Fugtighed i Murene. 1825 siges, at Vandet stod flere Fod højt i Kirken; men dette er nok noget overdrevet. Stolestaderne ere opsatte 1843. Fra samme Aar er det runde Rækværk om Alteret.

I Klokkespiret paa Høj Kirkens vestre Ende hænge 2 Klokker. Den største er revnet helt op og ubrugelig. Indskriften paa den er: »VTH. DEM. FVIR. BIN. ICK. GEFLATEN. M. MELCHIOR. LUKAS. THO. HUSUM.

HEFT. MI. GEGATEN. ANNO. 1599. (o: Af Ilden er jeg udflydt. Magister Melchior Lukas i Husum har støbt mig 1599). — Paa den lille Klokke staar: »Anno 1791 er denne Klokke paa Farup Sogns Gaardbeboeres fælles Bekostning omstøbt. Me fecit Joh. Nic. Bieber in Hamburg.«

Kirkegaarden er usædvanlig kjøn i Sammenligning med andre paa Eggen. Forhenværende Degn Berg har Fortjenssten af at have beplantet den med Træer langs Hegnet og Gangene, ligesom der ogsaa er Plantninger ved enkelte Familiers Grave. Af ældre Ligsten skal her nævnes: over Jens Frandsen af Farup, død 1748, 47 Aar gl., og Hustru Dorthea Kathrine Jepsdatter, død 1788, 86 A. gl., og en Søn, Jens Jensen, død 1768, 27 Aar gl. En anden over Kristen Kristensen Hjerting af Kjærbøl, død 1747, 82 (?) Aar gl., samt Morten Hansen af Kjærbøl med deres fælles Hustru Mette Kathrine Andersdatter. — Der er sat Plads til Dato og Aarstal for de to sidste, men ikke udfyldt. Mon denne Mette Andersd. ikke er And. Vindfelds Datter af Tanderup? — En Tredie over Morten Hansen Nygaard af Kjærbøl, født 1705, død 1761, og Hustru Johanna Nielsdatter Skade, født 1715, død 1766. En fjerde over Hans Jensen Vindfeld af Lundgaard, født 1700, død 1778, og hans Hustru Gunder Knudsdatter Vindfeld, født 1695, død 1768, samt en Søn Klaus Hansen Vindfeld, død 1753, 24 Aar gl. Paa en kan man kun læse Tallet 1765, og paa en meget løs en staar: Frøken Ane Antoinette Gersdorf. (Se Gersdorfgave.)

Af nyere Minder mærkes: over Hans J. Vindfeld. (Se ved Lundgaard.) Over Niels Tranberg, død 1844, 75 A. gl., og Hustru, født 1764, gift 1795, død (?). Over Terman Tranberg og Hustru. (Se ved Dortheashvile.) 1863 er der opsat et smukt Minde over Pastor Ussing og Familie med indlagt Marmorplade og noget fejlagtig Indskrift. Ligeledes har Sognebeboerne opsat et smukt Minde over Degnen Berg, som havde været Sognedegn i Farup i 39 Aar.

I det søndre Dige er nede ved Jordan funden en Sten, som paa den Side, der vender ud mod Kirkegaarden, er tildannet med et udhugget Kors paa. Den burde ikke have Plads der.

Ved Kirken har forhen været en Lade, hvor Kirketiendekornet henbragtes, da den toges i Kjærven; men af den er nu ethvert Spor forsvundet.

Præster.

Før Reformationen havde man ingen selvstændig Præst i Farup; Kirken var nemlig henlagt til en af de residerende Kanniker i Domkapitlet i Ribe, og dette var gaaet saaledes til: 1448 var en Knud Pedersen Præst i Farup, som tillige blev Vikar i St. Lucius's Kapel i Domkirken. J. Kinch mener, at han er identisk med den Kannik Knud Lundh, som 1483 fik Pave Sixtus d. 4des Stadfæstelse paa, at St. Nikolaj Kirke i Farup skulde for Fremtiden høre til det Præbende, han var i Besiddelse af, og som lige til Reformationen bestod under Navnet »Præbendet under det større Taarn« (sub majore turri). — Videre herom kan efterses i Kinch, Ribe, 306 og fl. St.

Om de første Præster her efter Reformationen vides meget lidt. Det synes, som om der er hengaaet nogen Tid, før Forholdet til Domkirken er blevet ordnet. Den første evangeliske Præst, jeg har kunnet finde hér, har ikke været her før omtr. 1555.

1. Hr. *Peder Pallesen* omtales her c. 1569 og 1587. Han skal have været Præst her i henved 32 Aar, bestemt véd man 18 Aar.

2. Hr. *Anders Grummesen*, nævnes som død 1601; men det er ikke aldeles sikkert; han er ogsaa kaldt »Hr. Andreas«, men dette er heller ikke korrekt.

[1601—6 *Niels* (*Wiberg*)].

3. Hr. *Lars Hansen Vejball*, som tillige var Provst. nævnes her 1606, 1646 og skal være død 1648. Det er ham, der 1638 skrev Indberetningen til O. Worm, men han kalder sig der blot: »Laurentius Johannes«.

4. Hr. *Anders Pedersen Riber*, ordineret 24 Maj 1648; Præst her i omtr. 9 Aar.

5. Hr. *Peder Pedersen*, hvis Navn fandtes paa Døren til Prædikestolen, som er fra 1657.

6. Hr. *Niels Povlsen Bruun*, ordineret 1671, død 1673.

7. Hr. *Jørgen Jørgensen Korsør*, skal først have været Kapellan i Korsør — hvor han formodentlig er født — og derfra kommen hertil. Han var 3 Gange gift. 1) Dorteaa Frederiksdatter Vinding, som døde 1663. 2) Vibeke Kjeldsdatter. 3) Gunder Vindfeld af Farup Sogn, som overlevede ham. Han skal være død 15 Oktbr. 1695. I hans Embedstid skal Præstegaarden være brændt med alle Papirer og Bøger.

8. Hr. *Jørgen Iversen Rafn* (*Ranfn* el. *Ravn*) var født i Gammelhadørslev Præstegaard d. 16 Febr. 1669 og Søn af Præsten Iver Rafn og Hustru Kjerstine. I hans første Barndomsaar læste hans Fader selv med ham. Siden fik han og hans 2 Brødre Huslærere, til han ved Paasketid 1685 kom i Latinskolen i Haderslev, hvor han blev til 1687, da han tog Afsked fra Skolen og over Lybæk og Vismar rejste til Universitetet i Rostok, hvor han hørte theologiske Forelæsninger i et Aar. 1688 i Maj rejste han ifølge sin Faders Befaling til Vittenberg, hvor han blev til 1689, da han i Septbr. rejste hjem. Paa Hjemrejsen besøgte han Serbst, Magdeburg, Lüneburg og Hamborg, og over Lybæk kom han til Skibs til Haderslev. Han blev hjemme til 1690, da han rejste til Kjøbenhavn, hvor han i halvandet Aar var Huslærer hos Amtmand v. Knuth paa Frederiksborg, til han 1692 kom til at læse Latin og Tysk med Kansell. Moths og Broders Børn paa Kristianshavn. 1693 tog han Attestats med non contemnendus.

Efter sin Hjemkomst afstod Pastor J. J. K. i Farup paa Grund af Svaghed og Alderdom Embedet til ham. Imidlertid var Embedet, som det synes, paa en særdeles Maade blevet annekteret til Kapellaniet i Ribe; men den daværende Amtmand i Haderslev, Grev Konrad Reventlov, som undte Rafn Embedet, udvirkede hos Kristian d. 5te. at Annektionen blev hævet, og 1695 beskikkedes han til Sognepræst i Farup og blev af Biskop Ankensen ordineret i Ribe Domkirke. Af Amtsinspektør Dr. Müller i Haderslev og Provst Mag. Jørgen Fogh til Kathrine Kirke i Ribe indsattes han i Farup Kirke.

Næste Aar ægtede han sin Formands Enke Gunder Hansdatter Vindfeld. 1696 d. 25 November fødtes dem en Søn, som 10 Januar 1697 døbt af Provst Fogh og fik Navnet Iver. Blandt Fadderne nævnes Præstens Moder og Broder — Hr. Jens Rafn, Præst i Gammelhadørslev efter Faderen. 1697 fødtes en Datter Barbara, 1699 en Søn Jørgen, 1701 en Datter Kristine eller Kjerstine, og 1703 døde Gunder Rafn i Barnsnød uforløst. 1705 giftede han sig med Anne Maria Simonsdatter Ejsbøll af Haderslev¹⁾. Samme Aar

¹⁾ Hendes Fader var Herredsfoged Simon Hansen i Thyrstrup Herred, boende i Haderslev.

fødtes dem en Søn Simon, 1708 en dødfødt Datter, 1709 en Søn Nikolaj Johan, 1711 en Datter Gunder, 1713 en Søn Jens Peder, 1717 en Datter Ane Elisabeth, 1719 en Søn Jens Peder (saa formodentlig den anden Søn af dette Navn da er død), 1721 en Søn Kristian. I liber daticus staar, at han i sit første Ægteskab havde 3 S. og 3 Døtt. og i sit andet 5 S. og 4 D.; men dette er formodentlig en Fejltagelse.

To af hans Døttre bleve gifte i Farup Sogn, en tredie, som skal have heddet Mette Kjerstina, blev 1745 gift med en Terkild Olsen fra Haderslev.

1733 blev Jørgen Rafn paa Landemodet i Varde af Biskop Ankensen ordineret til Provst over Frøs og Kalslund Herreder. Dette Embede beklædte han kun i et Aar og to Dage, da han døde 1734. Han blev begravet i Farup Kirke; Biskop Ankensen fra Ribe holdt Ligprædiken over ham. Hans Kone overlevede ham i mange Aar; thi i Kirkebogen, som er indrettet af ham og begynder med 1695, staar, at Provstinde Anne Maria Rafn d. 7 Marts 1759 blev begravet i Koret i Kirken (78 Aar og 8 M. gl.). Hun døde paa Lundgaard d. 1 Marts 1759. (Se Indberetn. paa Skolebibl. i Ribe.)

9. Hr. *Adam Thillerup* var kun Præst her paa Stedet i 3 Aar. Han blev af Biskop Ankensen ordineret i Domkirken 1735 og indsat som Præst i Farup af Provsten, Hr. Hans Munk fra Hjortlund.

I Aaret 1738 blev han beskikket til residerende Kapellan i Kjerteminde, og vidner den gamle liber daticus, »at han, skjøndt dette Embede var mindre end Farup, antog det for at komme ud fra de mange Prossesser og Fortrædeligheder angaaende Enkepensionen af Kaldet m. m., som ham afgang. Provst Rafns Arvinger paaførte«. Mens han var her, fødtes ham 1736 en Søn, Henrik Martin.

10. Hr. *August Henriksen* blev 1738 af Biskop Ankensen ordin. i Ribe Domkirke og af Provst Munk indsat som Præst i Farup. 1753 blev han af Frederik d. 5te beskikket til Rise og Marstal Sogne kald paa Ærø, hvorfra han siden forflyttedes til Idestrup paa Falster, hvor han døde 1770, 61 Aar gl. Han var Kapellan i Kjerteminde, da han ¹⁵/₈ 1738 blev kaldet til Farup. (Indbr. i Skolebibliotheket.)

Mens han var her, fødtes ham 1740 en Datter, Agnete

Augusta, 1744 en anden Datter, Anna Kathrina Eleonora Dorthea.

Han var knap 30 Aar gl., da han kom her som Præst. Ved sin Embedstiltrædelse har han skrevet i Kirkebogen: »Herren give mig Barmhjærtighed og Naade til at føde hans Menighed efter hans Villie, og bevare mig fra Prosesser!«

11. Hr. *Karsten Volqvartz* er født d. 1 Januar 1721 i Trondhjem. Faderen var Vajsenhusforstander Volkvart Karstensen Volkvarts, Moderen Elisabeth Bukhoff. I sit 12te Aar kom han i privat Information i Latin hos Kordegnen ved Frue Kirke i Trondhjem. 1738 indsattes han i øverste Klasse i T. Latinskole, blev Student herfra 1740, tog filos. 1741 m. laud., Attestats 1743 m. haud. og rejste derpaa til Trondhjem, hvor han blev hos Faderen til 1745, da han blev Kapellan pro officio hos R. Hagerup til Schongens Menighed. Han blev ordineret i Trondhj. Domkirke af Stiftsprovst Mag. J. Thode, der var konstitueret Biskop i Biskop Harboes Fraværelse. 1746 døde R. Hagerup og 1747 udnævntes han til residerende Kap. for Menigheden. D. 16 August blev han viet til Margrethe Bork Hagerup. De havde ialt 12 Børn. Anbefalet af Biskop Nannestad drog han 1752 til Kjøbenhavn og blev næste Aar kaldet til Sognepræst i Farup. Han skriver selv d. 17 Juni 1766, at der da var 7 af deres Børn døde, de dalevendes Navne vare: Rikardt, Volkvart Karsten, Maren, Malene, Elisabeth og Lusia Susanne. Medens han var her, fødtes ham 1754 en Datter Margrethe, som døde i Julen samme Aar; 1756 fødtes en Datter Elisabeth Adelus, 1757 en Datter Lusia Susanna, død i Juni samme Aar, 1758 en Søn Volkvard Karsten, 1760 en Datter Bærtholina Katharina Kjerstina, død næste Aar, og 1761 en dødfødt Søn, som blev begravet i Koret.

1770 blev han kaldet til Sognepræst i Kolding. Biskop Jørgen Karstens Blok anmærker om ham i sin Visitatsbog: »Provst Volkv. i Kolding er en grundig Prædikant, en god Katheket og flittig i sit Embede.« Ved Landemodet i Ribe 1771 var han nemlig bleven indsat til Provst over Brusk Herred. 1782 fik han Reskript om, at hans Efterladte maatte faa 40 Rd. i Pension af Eftermanden. Han er entlediget 1803 og død $\frac{1}{2}$ 1808.

12. Hr. *Laurids Grundahl* er født d. 29 August 1727 i

Kolding, hvor hans Fader var Raadmand. Efter fuldendt Examina 1749 blev han først Huslærer hos Oberst Brockdorff paa Store-Grundet ved Vejle, siden Klokker ved Domkirken i Ribe og Amanuensis hos Biskop J. K. Blok. I Aaret 1770 blev han kaldet til Sognepræst i Farup og 1777 udnævnt til Provst over Frøs og Kalslund Herreder. Han var i disse Stillinger meget yndet af Biskoppen, som i sin Visitatsbog anmærker om ham: »Laurids Grundahl i Farup er en særdeles duelig og retskaffen Mand i alle Henseender.« 1786 blev han beskikket til Sognepræst ved Domkirken i Ribe, og ved Landemodet i Juni 1787 ved en latinsk Tale af Biskop Middelboe indsat som Stiftsprovst.

Som Præst i Farup var han meget anset som Taler, der gjerne hørtes; i Domkirken derimod vilde det ikke ret lykkes ham at drage Folk i Kirke. Han tog sig meget af Fattig- og Skolevæsenet, var kyndig i gejstlig Lovgivning, hvorfor der ogsaa gjerne afæskedes ham Betænkning over, hvad der angik den offentlige Gudstjenestes Indretning samt Skole- og Fattigvæsen, og var i det Hele en meget akkurat Embedsmand, noget hvorom Embedsbøgerne fra den Tid bærer Vidnesbyrd. Han var Medudgiver af »Ribe Ugeblad«, hvori han har skrevet adskillige Smaating; ellers vides det ikke, at han har udgivet noget i Trykken. I sine sidste Aar var han meget svagelig. Han døde i Ribe 1805 og blev begravet paa Lindegaarden. (Se mere om ham i Frosts Eft. o. Ribe Domk.)

13. Hr. *Frederik Bagge Ussing* har selv Tid efter anden skrevet sit Levnetsløb, hvilket her meddeles ordret efter hans eget foreliggende Haandskrift. »Friderich Ussing er født d. 1ste Maj 1753 i Lille-Lyndbye (skal være Lyngby) Præstegaard. Faderen var sl. Hr. Bagge Ussing, Sogne-Præst for Lille-Lyndbye og Ølsted Menigheder i Sædland, Moderen Maria Sussanna f. Bøttcher. I hans Alders 5te Aar førte hans Moster sl. Mad^{me} Kølholtt ham til Ribe, hvor hans Farbroder S. T. Hr. Præsident Ussing og Fru Tante siden antog sig ham som Forældre og bare den omhyggeligste Omsorg for hans kristelige Opdragelse. Efter nogle Aars private Information satte de ham a: 1765 i Ribe-Latins-Skole, hvor han blev erkiendt duelig til at sidde øverst i 3die Lectie og siden under sine brave Lærere profiterede saa meget,

at han efter 6 Aars Forløb af velædle og høylærde Hr. Rec-
tor Jens Hansen blev dimitteret til det Kiøbenhavnske Uni-
versitet. Da han nu saaledes i July M. 1771 havde erholdt
examen artium, maatte han for sit svage Helbreds Skyld igjen
forlade academiet og den meste Tid opholde sig paa Landet
hos sin Fader. Først i det følgende Aar 72 reyste han
atter ind til Khvn., og i Marts Maaned tog sin examen
philosophicum med characteren Laudabili, hvorefter han, for
at anhøre de theologiske Professorers Collegia, i nogen Tid
forblev ved academiet. — I Juny Maaned 1773 erholdt han
Baccalauri Graden, da han derpaa i Octob. Maan. s. A. af
Hans Høyædle, Høyærværdighed Hr. Biskop Hagerup blev
udnævnt til 1ste og 2den Lectie-Hører ved Ribe Cathedral-
Skole, hvor han da atter fortsatte sit theologiske Studium
og i sine fra Skole-Embedet ledige Timer søgte at erhverve
sig den til sin Attestatz fornødne Indsigt. I Septbr. Maaned
1776 drog h. derpaa ov. til Kbhn. og d. 3 Febr. 1777 susti-
nerede han under Dhrr. Doctores og Professores Theologiæ
Holm, Balle og Janson Examen theologicum med Carakt.
Haud illaudabili. I Martii Maaned prædikede h. for Dimiss
under Hr. Dr. Janson og blev af hannem for denne sin Præ-
diken erkiændt værdig den beste Character. Derpaa reyste
han igjen tilbage til Ribe Latini-Skole, og efterat han ved
forefaldne Vacancer var forfl. til øverste Lectie-Hører, blev
h. d. 9 Febr. 1780 af Hans Majestæt allernaadigst kaldet til
Hospitals- og Fro-Prædikens-Præst ved Dom-Kirken i Ribe.
— Den 9 Junii 1780 begav han sig i Ægteskab med hans
værdige sl. Formands Enke Mdm. Sophia Magdalena sl.
Buscks, en Datter af sl. Hr. Hof-Skriver Brygmann —. Udi
hvilket Ægteskab Gud d. 4 Oktbr. 1781 velsig. dem m. en
velskabt Datter, som efter sl. Hr. Busck i Daaben bekom det
Navn Erasmine Juliana Fadderne vare Fru Bispinde Bloch.
Jomfru Catharina Elisabeth Ussing, Raadmand Ussings Dat-
ter. Hr. Præsident Ussing. Hr. Brorson og Hr. Inspecteur
Nyeland. Men efterat denne deres Datter havde opnaaet en
Alder af 12 Uger og 1 Dag, behagede det Herren d. 28
Decbr. 1781 ved en salig Død at bortkalde hende fra Verden.
— »Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet!« —
Den 30te Septbr. 1782 velsign. Gud dem atter med en vel-
skabt Søn, som i Daaben bekom det Navn Rasmus Juel

Busck. Fadderne vare: Frue Doctorinde Middelboe og Jomfr. Anna Bolette Goldt. Hr. Biskop Bloch, som holdt ham, Hr. Fogh og Msr. Christian Brorson —. Men denne deres kjære Søn behagede det Gud ogsaa ved en sal. Død at berøve dem d. 23 Junii 1783, efterat h. havde opnaaet Alder af 3 Fjerdingsaar. »Han, som var bleven Gud behagelig, var ham kjær, og blev borttagen, fordi han levede iblandt Syndere. Han blev henrykt, at Ondskab ikke skulle omskifte hans Forstand, eller Svig bedrage hans Sjæl. Viisd. B. 4, 10, 11.« — Den 27 Aug. 1785 velsignede Gud os paanye med en Datter, som vi efter vores fælles Mødre kaldte Maria Susanna. Madm. Rahr holdte hende over Daaben, og Jomfr. Nelle Ussing, Hr. Tolder Guldborg, Hr. Apotheker Eilskow og Amanuensis Grundahl vare Faddere. Gud lade hende opvoxe til sin Ære, vores Fornøjelse og hendes egen baade legemlige og aandelige, baade timelige og evige Lyksaligheds Forfremmelse!

Efterat jeg d. 30 Junii 1786 var kaldet til Sognepræst for Fardrup Menighed og min Kone d. 22 Septbr. var flyttet fra Ribe op til mig, blev hun den 24de ejusd. om Aftenen Kl. 10¹/₂ slet forløst med en dødfødt Datter, som d. 27 derpaa blev begravet paa Fardrup Kirke-Gaard. — Gud være lovet, som skaanede min Kones Liv og hjalp hende i den store Nød og Fare, hun denne Gang var underkastet.

Men den 18 Novbr. 1799 om Aftenen Kl. 10 Slet behagede det Gud at saare mig paa det ømmeste og bedrøve mig paa det inderligste og smerteligste ved efter 2 Dages smertefuldeste Syge-Leye af Gigt-Svaghed forenet med Mave-Krampe at berøve mig denne min i Livet dyrebareste og efter Døden uforglemmelige Kone, hvis elsk- og agtværdigste Minde aldrig uddøer hos mig eller nogen af alle dem, som kjendte og efter Fortjeneste skattede hendes uvurderlige Værd, og især hendes udmærkede Dyd, Guds frygt, Husholderiskhed og Trofasthed i alle hendes christelige, ægteskabelige og husmoderlige Pligters utrættelige Fyldestgjørelse til sidste Aandedræt, hvorfor hun og med et fuldbegrundet roligt Sind salig hensov udi Herren, og af Gud belønnes i en salig Evighed, hvor jeg hjærtelig længes efter at omarme hende med Glæde, og tage Del i hendes Salighed. Amen! *Fridr. Ussing.*«

Han døde d. 25 Febr. 1829 og ligger begravet paa Farup

Kirkegaard, hvor der er sat et Minde over ham af hans Datterbørn.

14. Hr. *Hans Kristian Klausen* er født d. 14 Oktober 1766 i Svendborg af Forældrene Kjøbmand Klaus Klausen og Hustru Ingeborg. Han blev Student 1784 og Kandidat 1790 med haud ill., dim. haud., hvorpaa han kom i Huset hos Hr. Rejmuth i Adserballig paa Als som Medhjælper og 1792 efter dennes Ansøgning beskikket ham til personel Kapellan. Ved Rejmuths Død var han ledig en kort Tid; men saa søgte Hr. Jakob P. Klausen i Svanninge paa Fyen om at faa ham til Kapellan, hvortil han udnævntes 1793. Mens han var der, fik han under 4 Decbr. 1793 Tilladelse til »uden foregaaende Trolovelse og Lysning fra Prædikestolen« hjemme i Huset at lade sig vie til »Johanna Katharina Ferslev af Vor Kjøbstad Svendborg«. Om han blev gift med hende, véd jeg ikke; men der er Folk i Farup, som paastaa, at han aldrig var gift. Jeg har siden fundet, at hun var Datter af en Pastor Ferslev paa Taasinge, at hun er død paa Fanø og at de ingen Børn havde. Ved Pastor Klausens Død var han atter ledig en kort Tid, til han 1794 blev kaldet til personel Kap. for Sønderkirkeby og Alslev Menigheder paa Falster, hvorfra han 1799 blev beskikket til residerende Kapellan for St. Laurenti tyske Menighed paa Vesterlands-Føhr. 1805 udnævntes han til Sognepræst i Nordby paa Fanø, hvor han var til 1829, da han blev kaldet til Sognepræst i Farup, hvor han døde d. 6 Oktbr. 1840. Han havde saaledes været Præst i 48 Aar. Han var tilsidst meget distrahit og kunde f. Eks. ikke kjende sine egne Tjenestefolk, naar han mødte dem udenfor Præstegaarden, eller finde Vej hjem, naar han spadserede saa langt bort, at han ikke kunde se hjem.

15. Hr. *Bendt Lindhardt* er født d. 30 August 1804 paa Baroniet Holkenhavn i Fyen. Hans Forældre vare Færgemand Lindhardt Holgersen og Hustru Sara Andersen. Han blev Student fra Nyborg Skole 1822, dimitteret af Rektor Bjørn. 1823 tog han Filosoficum med non, var derefter i 4 Aar Huslærer hos Provst Barfod i Fakse og dernæst hos Inspektør Mejer paa Jægerspris. 1831 tog han theologisk Embedsexamen med haud ill. og 1832 Homil. m. haud samt Kathek. m. laud. S. A. blev han udnævnt til personel Kapellan hos Pastor Lange i Ørbæk paa Fyen. Ved Pastor

Langes Død kom han en Tid til at være Medhjælper hos Pastor Kolding i Gislev og Ellested, indtil han 1836 blev kaldet til ordineret Katheket og Førstelærer ved Borgerskolen i Ribe, hvor han blev, til han 1841 udnævntes til Sognepræst i Farup. Han var meget yndet som Taler baade her og i Ribe, og da han 1862 var beskikket til Præst i Jyderup og Holmstrup paa Sjælland og i denne Anledning holdt sin Afskedsprædiken, var Kirken saa overfyldt, at der stod mange Mennesker udenfor paa Kirkegaarden.

16. Hr. *Theodor Sextus Kühnel* er født d. 3 Febr. 1813 i Nyborg, Søn af Kanselliraad, By- og Raadstueskriver i Randers August Gottlieb Kühnel og Hustru Johanne Magdalene Meyer. Han blev Student fra Viborg Skole 1832 med laud., tog Filos. m. laud. 1833, blev 1836 Kandidat med haud illaudabilis, specimen scriptum laude dignum, 1838 Homil. med laud. og Kathek. m. laud., hvorpaa han 1841 blev udnævnt til Katheket i Lemvig. 1846 forflyttedes han som Præst til Sæby, hvorfra han 1853 forflyttedes til det tysktalende Ulvsnæs ved Slien. 1862 blev han kaldet til Farup, hvorfra han 1868 forflyttedes til Haarløv og Himlingeje i Sjælland.

Den 14 Oktober 1837 blev han gift med Betzy Larsen fra Kjøbenhavn; med hende har han følgende Børn: 1) Vilhelmine Karoline, f. $\frac{29}{3}$ 40, gift $\frac{14}{10}$ 69 med Partikulier Axel Melby i Kjøbenhavn. 2) August Gottlieb, f. $\frac{19}{3}$ 43, gift $\frac{19}{3}$ 75 med Maria Severin, Forpagter i Haarløv. 3) Laurentia Petrine Frederikke, f. 44, død i Farup 1865. 4) Johanne Magdalene, f. $\frac{6}{10}$ 46. 5) Theodor Sextus, f. $\frac{17}{3}$ 49; Gartner ved botanisk Have i Kjøbenhavn. 6) Sofus Frederik, f. $\frac{11}{5}$ 51, Arkitekt i Kjøbenhavn. 7) Betzy Oktavia, f. $\frac{25}{3}$ 54

Medens han var i Farup, var han en Tid Medlem af Rigsraadets Landsting og forskjellige Gange valgt til Kredsens Følketingsmand.

At han er en sjælden poetisk begavet Mand, som føler varmt for Fædreland og Konge og ogsaa har Hjærte for andres Sorg og Glæde, derom vidne den Mængde Lejlighedsdigte, som han har skrevet.

Mens han var Præst i Lemvig, blev han af Holstebroerne opfordret til at skrive en Sang til Kong Kristian d. 8de ved hans Besøg i Holstebro, for hvilken Kongen skjænkede ham sin store Kroningsmedaille.

Et Sørgedigt ved Frederik d. 7des Død findes under hans Mærke i »Fr. 7. Sangkrønike«. Enhver Sønderjyde kjender vist endnu: »Mikkel i Saksen«, som ogsaa er af ham.

Som Præst i det tysktalende Ulvsnæs udgav han en Prædiken med Motto: »Des Volkes Liebe des Königs Stärke, des Königs Liebe baut Danewerke.« Af større Arbejder bør nævnes hans »Salmer og aandelige Sange«, hans Oversættelser af »Løhes Haandbog ved Syge- og Dødssengen« og »Willmers Kjendsgjeringernes Theologi«.

Desuden har han skrevet en Mængde Lejlighedsdigte, hvori det kommer frem, hvad der er hans Særkjende: »Alvor og Gammen kan saa dejlig sammen«.

Paa Farup Kirkegaard hviler hans Moder, som lukkede sine Øjne hos ham d. 12 Juni 1864, 79³/₄ Aar gl.

17. Hr. *Sabinus Høgsbro* er født 15 Juli 1819 i Rødding Præstegaard i Haderslev Amt og Søn af Amtsprovst Dr. fil. Hans Høgsbro og Hustru Karen Kristine Maria Arntzen. Han blev Student fra Ribe Skole med laud. 1838, tog Filos. m. laud. 1839, blev 1843 Kandidat med laud, 1844 Homil. med laud. inprimis ob specimen scriptum og Kath. m. laud, blev personel Kapellan i Sønder-Vissing og Voerladegaard i Aarhus Stift 1844, 1847 forflyttet som personel Kapellan for Todbjærg og Mejlby i samme Stift, 1850 Sognepræst i Højsted, Tønder Provsti, afsat af den præsiske Regjering 1867 paa Grund af Edsnægtelse. Derpaa boede han i Ribe, hvorpaa han efter Farup Sogns Beboeres Bønskrift til Kongen om at faa ham til Præst, da de havde lært hamt at kjende, idet han havde vikarieret for Pastor Kühnel under hans Ophold paa Rigsdagen, blev udnævnt til Præst i Farup 1868.

I Bevtoft Kirke blev han d. 19 November 1850 viet til Kristense Kirstine Müller (født ¹²/₅ 21), Datter af Pastor Diderik Müller i Gram. Med hende har han en Søn, Hans Kristian, f. 6 Juni 1855, medisinsk Studerende i Kjøbenhavn. Hun døde i Højsted Præstegaard d. 6 Juni 1855. I Herslev ved Frederits viedes han d. ²⁸/₁₂ 1867 til Hansine Henriette Andrea Bay, f. i Vissenberg i Fyen d. ¹⁵/₂ 35, Datter af forhenv. Skibsfører N. H. Bay i Horsens. Med hende har han følgende Børn: 1) Ejnar f. 7 Oktbr. 1868, 2) Halvor f. 13 Oktbr. 1870, 3) Inga f. 14 Marts 1872, 4) Maria f. 31 Maj 1874, 5) Johanne f. 30 Juni 1877.

Den 15de Septbr. 1879 er han udnævnt til Præst i Bjerreby paa Taasinge.

18. Hr. *Niels Karl Kristian Tranberg* er født 27de Oktober 1843 i Kjærbøl, Farup Sogn, Søn af T. Tranberg (se foran), blev Student med bedste Karakter fra Ribe Skole 1863, Kandidat med haud 1. $^{29}/_6$ 75, Homil. og Kathek. laud., $^{27}/_3$ 76 udnævnt til pers. Kap. i Tørring og Heldum v. Lemvig, hvor han allerede fra Eftersommeren 1875 havde gaaet Sognepræsten til Haande som uordineret Medhjælper. $^{31}/_3$ 76 blev han gift med Anna Sigride Friis, født 7 September 1852, Datter af Malermester Friis i Kjøbenhavn. D. 21 Novbr. 1879 udnævntes han til Præst i Farup.

Om de ældre Præster har jeg fra Hr. Overlærer Kinch i Ribe faat:

Hr. *Peder Pallesen* var Søn af Hr. Palle Pedersen ved Ribe Domkirke, og han skal være død $^{22}/_2$ 1590.

Hr. *A. Grumsen* havde først været Præst i Østerlinnet. Han blev indsat i Farup $^{12}/_{12}$ 1591 efter Befaling af Lensmanden paa Haderslevhus, men Lensmanden paa Riberhus protesterede. Den Første sejrede. Hr. Anders eller Andreas død 1601.

Hr. *L. H. Vejbjøll* blev ordin. $^{19}/_8$ 1601 (Bisk. Hegel. Alm.). Havde Bryllup $^{25}/_{10}$ s. A. (smstds.). Hans Hustru var Kirsten Severinsdatter, en Søsterdatter af Raadmand Thomas Bannum i Ribe. Efter Vandfl. 1634 var han mellem de Præster, som ifølge Kongebrev fik Hjælp af Stiftets øvrige Præster. Han døde St. Hansdag 1649.

Hr. *A. P. Riber* havde været Huslærer hos Biskop Monrad (Joh. Monrads Autobiografi), var 1648 ordineret ifølge Sognemændenes Kaldsbrev til Medhjælper og Successor hos sin Formand. Han blev Provst omtr. 1665 (D. Saml. IV., S. 136). Viberg anser den Peder Pedersen, hvis Navn skal have staaet paa Prædikestolen, for tvivlsom, med mindre han var Kapellan.

Hr. *Niels P. Bruun* havde været Hører ved Ribe Skole.

Hr. *J. I. Rafns* Datter, som var gift i Mejlby, havde en Søn Iver Rafn, som blev dim. fra Ribe Skole 1739 og blev siden Præst i Vedersø. Den anden Datter Gunder fik ved Kongebrev af $^{14}/_9$ 1765 Raadighed (under Kurators Til-

syn) over sin Arv efter sine Forældre, hvilken Arv udgjorde 53 Rd. 2 Mk.

Lærere i Farup Sogn.

Niels Kristian Bergh var den første faste Degn i Farup. I gamle Dage havde man her Skoleholdere, medens Degnetjenesten forrettedes af en af Hørerne i Ribe, hvorfor ogsaa Degneembedet lige til vore Dage har maattet svare en vis aarlig Afgift til Skolen i Ribe. Bergh var født i Kjøbenhavn, kom til Ribe som Skriver hos Biskoppen, blev dimitteret fra Nustrup med m. duel., ansat i Sneum 1819, forflyttet til Farup sidst i 1826 eller først i 1827, død ²⁷/₁₁ 66.

Karl Julius Bendixen Koch, født 20 Juni 1829, dimitteret 1864 fra Ranum m. duelig. Ansat i Børsmose 1864 og i Farup 1867. Gift i Septbr. 1864 med Klaudia Vilhelmine Charlotte Kristiane Pedersen.

Andenlærere.

N. P. Jepsen, f. 1829, dim. 1851 fra Ranum m. »m. duel.«, nu i Stavning.

T. M. Markussen, f. 1834, dim. fra Aarhus m. »ej ud.« 1865, nu i Kidde, Jælling Sogn.

Ved Hillerup Skole.

Den første faste Lærer her var *Mads Kristian Sørensen*, f. 6 Jan. 1842, dim. fra Kjøbenhavn m. »duel« 1867. Forflyttet til Sneum 1869. Gift 3 Novbr. 1865 m. Juliane Marie Sørensen af Ribe.

K. Filskov, f. 1844, dim. fra Kjøbh. 1866 m. »ej ud.«, ansat i Hillerup 1870.

Tillæg.

I Indberetningen til Biskop Blok, som findes paa Skolebibliotheket i Ribe, staar der, at der af Kirkens Midler 1765 er opført et Skolehus ved Præstegaarden, til hvilken Skole samtlige Sognets Børn søgte.

Præstegaarden brændte d. 4 Juni 1712 og omtr. intet reddedes.

Karst. Volkvarts skriver: »Anno 1634 d. 10—11 Oktobr. er Præstegaarden uden Tvivl i den store og forskrækkelige Flod af Havet omkastet, da over 250 Mennesker her i dette ffile Sogn omkom i Floden. Intet Sted i Sognet blev befriet fra Floden. Endog paa Nygaard, som det højeste Sted, slukkede Floden Ilden paa Arnestedet.« ^{31/12} 1720 var Vandet inde i Præstegaarden. ^{30/12} 1763 ligeledes, og skriver K. V.: »Den hele Gaard stod i et blankt Hav, mine Naboer rundt omkr. havde flygtet fra deres Huse, hvilket vi her ej fik at vide, førend Floden var saa høj omkr. Præstegaarden paa alle Sider, at vi ej kunde undvige; Gud gjorde det dog saa vel, at vi bleve reddede, hvorfor hans Navn være evig velsignet!«

I den samme Indberetning af 17 Juni 1766 siger Karst. Volkvarts, at kun Beboerne af Kjærbøl og Hillerup (som han mener bør være »Helligdorff«) Byer kan avle Rug, de øvrige maatte leje Rugsædjord paa Hedegaard Mark i Hjortlund Sogn. Et Thingsvidne fra 20 Juli 1743 siger, at Flodskaden d. 8—9—10 Apr. 1743 var 8000 Rd. i Farup Sogn. V. skriver, at over 50 Tdr. Hartk. »bliver af Bønderne brugte under deres paaboende Gaarde, idet de tilkjøbe sig Gaarde og lade samme staa ubeboede, hvorved baade Agerdyrkingen samt Folkemængden hindres.«

1781 blev v. Kanselliskr. tillagt Degnen i Farup 20 Rd for forøget Arbejde, fordi Hillerup og Jedsted Byer bleve henlagte til Farup Kirke (formodentlig paa Grund af Kvæg-sygen i Vilslev).

1ste Lektie-Hører ved Latinskolen var Degn til Farup; som saadan havde han i Indtægt aarlig 4 Tdr. 6 Skp. Byg, for Smør 4 Rd. 4 Mk., i Penge erlagdes 3 Rd. (Fund. og Gavebr. S. 543.)

Efterskrift.

Et Sted paa Kjærbøl Mark kaldes »Æ Lejrstej«. 1716 nævnes Soldater liggende i Farup, og der er begravet Soldater paa Kirkegaarden baade 1717, 1718, 1719 og 1720. 1723 d. 22 April nævnes Ritmester Due som liggende i Kvar-

ter i Præstegaarden; thi hans Pige var d. 16 April faldet ned fra Loftet og havde slaat Peder Nielsen Skrædder af Farup ihjel. Den samme Due laa endnu i Præstegaarden 1725.

I Kirkebogen for 1711 findes ved 3 S. ef. Trin. anmærket:

»Dom. 3 p. Trin. bleff min liden Daaters Gundera (som forhen Dom. 6 p. Pascha aff mig var bleven hjemmedøbt) Daab confirmeret og uxor A. Maria introduc aff Mag. Christen i Lintrup, som næste Onsdag tilforn var Proust bleven
»Prousten var uforskammet og tog alt Offeret med sig bort.«

»1714 Dom. 25 p. Trinitt. bleff min Daatters Daab confirmeret aff Prousten M. Christen i Lintrup Prousten rejste bort med Offeret og kom icke hjem til bords.«